

Endringer i grammatisk kjønn på tvers av dialekter: Et eksperimentelt paradigme

Yvonne van Baal¹, Hedda Solbakken¹, Ragnhild Eik¹ og Terje Lohndal^{1,2}

¹Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) & ²UiT Norges arktiske universitet

Grammatisk kjønn er i endring i flere norske dialekter, og især er det hunkjønn som står i en utsatt posisjon. Denne artikkelen presenterer en metodikk for å undersøke grammatisk kjønn på ei rekke forskjellige kategorier (artikler, adjektiv, possessiv, pronomer) på tvers av steder og generasjoner. Utvalget på sju steder og tre ulike aldersgrupper blir grunnlagt, og en hypotese om at endringer i grammatisk kjønn henger sammen med antall morfofonologiske uttrykk for grammatisk kjønn, blir lagt fram. Resultater fra 18-19-åringer i Trondheim og Kristiansand blir presentert og diskutert, hvor vi finner at grammatisk hunkjønn har falt bort på prenominale element, men holder seg i mye større grad på postnominale element.

Nøkkelord: grammatisk kjønn, Kristiansand, metodologi, norske dialekter, Trondheim

1. Introduksjon

Det er velkjent at grammatisk kjønn er i endring blant flere norske dialekter. Tidligere forskning har vist at det tradisjonelle trekjønnssystemet med hankjønn, hunkjønn og intetkjønn er i ferd med å bli erstatta av et tokjønnssystem med felleskjønn og intetkjønn (Conzett, Johansen og Sollid 2011, Lødrup 2011, Rodina og Westergaard 2015, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019, Hårstad og Opsahl 2021, Rodina og Westergaard 2021). Et viktig ubesvart spørsmål er hvor generell denne endringa er. Så langt er den i moderne tid dokumentert i Oslo, Tromsø og Trondheim. Prosjektet *Grammatisk kjønn i norske dialekter: Variasjon, tilegnelse og endring (GenVAC)* finansiert av

Norges forskningsråd (2020-2025, prosjektnummer 301094), forsøker nettopp å finne ut av hvor generell endringa er og hvordan endringa kan forklares. Gjennom en serie eksperimentelle og sosiolingvistiske undersøkelser blir sju¹ utvalgte steder i Norge undersøkt. Denne artikkelen presenterer det metodiske grunnlaget for undersøkelsene samt resultatene fra ei av aldersgruppene på to av stedene, nemlig Trondheim og Kristiansand. Et viktig mål med å presentere det metodiske er å muliggjøre liknende studier av andre dialekter som ikke dekkes av prosjektet. Detaljerte beskrivelser av gjennomføring, eksperimentelle stimuli og informantskjema finnes allment tilgjengelig i TROLLing (Lohndal, van Baal, Eik og Solbakken 2023).

Artikkelen er organisert i følgende deler. Del 2 presenterer relevant bakgrunn for GenVAC-prosjektet. I del 3 legger vi fram stedsutvalget og bakgrunnen for de sju stedene som er valgt ut. Del 4 gjør grundig rede for metoden i de eksperimentelle testene før del 5 presenterer resultatene fra disse eksperimentene i Trondheim og Kristiansand. Oppsummering og konklusjon kommer i del 6.

2. Bakgrunn

I denne delen vil vi først presentere noen grunnleggende aspekt ved grammatisk kjønn i norsk. Deretter går vi kort inn på utviklingstrekk ved denne grammatiske kategorien de siste årene, før vi spesielt går inn på funnene fra tidligere undersøkelser gjort i Norge. Det finnes allerede omfattende kunnskapsoppsummeringer om endringer i grammatisk kjønn i norsk (Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2020, Lohndal og Westergaard 2021), og vi viser til disse for utførlige presentasjoner av data og analyser.

2.1 Grammatisk kjønn i norsk

Standarddefinisjonen av grammatisk kjønn er gitt av Hockett (1958: 231): «[g]enders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words» (se også Corbett 1991). Det betyr at kjønn bare vises på frittstående element som framviser kongruens. I norsk grammatikk inkluderer dette blant annet ubestemte artikler, adjektiv, possessiv og anaforiske pronomen. Definisjonen

---

1. I tillegg til de sju talemålene som undersøkes av GenVAC-prosjektet (talemålet i Bodø, Mo i Rana, Trondheim, Stavanger, Eigersund, Lyngdal og Kristiansand), blir talemålet i Voss undersøkt i doktorgradsprosjektet til Kristin Haug (UiO). Dette prosjektet er tilknyttet GenVAC og bruker mange av de samme metodene, ved sida av tilnærminger som er særegne for det prosjektet.

innebærer også et brudd med norsk grammatisk tradisjon der bestemthets-suffikset også har blitt sett på som uttrykk for genus (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997: 150). Dette bruddet har skapt mye diskusjon i mange år (Enger 2004, Rodina og Westergaard 2015, Lohndal & Westergaard 2016, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019, Lundquist, Klassen og Westergaard 2022; se også Dahl 2000 om svensk), der flertallet tydelig argumenterer for at bestemthetsuffikset ikke skal regnes som uttrykk for genus i dialekter som ellers bare skiller mellom intetkjønn og felleskjønn på frittstående element.² I stedet uttrykker bestemthetsuffikset bøyingsklasse, modellert på dialekter som kan ha undergrupper av bøyingsmønster innafor hvert genus ut fra egenskaper ved substantivene. Tabell 1 viser en forenkla versjon av dette for dialekten på Voss (basert på Sandøy 1987: 260–261). I tabellen er bare endelsene inkludert, og klassene er basert på det norrøne bøyingssystemet.

Genus	Klasse	Ubestemt entall	Bestemt entall	Ubestemt flertall	Bestemt flertall
HANKJØNN	A-STAMME	-	-in	-a	-ane
	I-STAMME	-	-in	-e	-ene
HUNKJØNN	I-STAMME	-	-æ	-o	-ona
	Ö-STAMME	-	-æ	-a	-ane
INTETKJØNN	A-STAMME	-	-e	-Ø	-ena
	IA-STAMME	-e	-e	-e	-e

Tabell 1: Genus og bøyingsklasse i Vossedialekten.

Vi ser også at det er synkretisme mellom flere former i tabellen, for eksempel i flertall mellom hankjønnsord med *a*-stamme og hunkjønnsord med *ö*-stamme.

Det store flertallet av norske dialekter skiller mellom tre kjønn (Haugen 1976: 288), og skriftspråkene tillater også tre kjønn, selv om to kjønn har blitt dominerende i bokmål (se imidlertid Vagstein 2009 for ei drøfting av antall genus i norsk). Dialektene varierer mye når det gjelder hvordan genus og bøyingsklasse realiseres, jf. Skjekkeland (1997). Trekjønnsystem har generelt stor

2. For framstillingas skyld følger vi likevel den tradisjonelle terminologien i denne artikkelen og omtaler også bøyingsendinger som uttrykk for grammatisk kjønn, slik at f.eks. *-a* i *boka* kan omtales som ei hunkjønnsending også for talere som sjelden bruker *ei* som artikkel.

grad av synkretisme, og dette gjelder særlig mellom hankjønn og hunkjønn. Adjektiv i ubestemt form (eksempelvis *høy* vs. *høyt*), demonstrativ (*denne* vs. *dette*), kvantorer (*all* vs. *alt*) og ikke minst den frittstående bestemte artikkelen (*den* vs. *det*) illustrerer dette godt. Synkretismen gjør at vi kan forvente at det er krevende for et individ som lærer språket, å etablere et tydelig skille mellom de tre genusene, og spesielt mellom hankjønn og hunkjønn. Barn gjør også ei rekke feil i innlæringsprosessen, se Rodina og Westergaard (2013) og Busterud og Lohndal (2022) for mer om dette.

Tidligere forskning har primært sett på ubestemte og bestemte artikler samt possessiv. Adjektivbøyninga har ikke blitt undersøkt, siden verken Tromsø- eller Trondheims-dialekten skiller gjennomgående mellom han- og hunkjønnsformer her. Ingen har heller sett systematisk på hvordan pronomen oppfører seg, og da konkret anaforiske pronomen. Tradisjonelle trekjønnsdialekter vil normalt kreve kongruens både for animate og inanimate substantiv, slik at *ei bok* refereres til ved bruk av *hun/ho* og *en bil* refereres til ved bruk av *han*. Imidlertid er det mye som tyder på at pronomenene *hun* og *han* har blitt erstatta av *den* anaforisk, jf. Nesse (2005, 2008) for Bodø-dialekten. Særlig gjelder dette for inanimate substantiv, mens *ei jente* og *en mann* gjerne fremdeles har *hun* og *han* som anaforiske pronomen. Det er derfor viktig å kartlegge anaforiske pronomen på generelt grunnlag, men også for å kunne se på om anaforiske pronomen endrer seg før eller etter andre genusmarkører (jf. kongruenshierarkiet til Corbett 1991, se også Nesse 2002 for Bergen).

2.2 Endringer i grammatisk kjønn i norske dialekter

De siste årene har det vært mye forskning på grammatisk kjønn i noen utvalgte norske dialekter og språkkontaktområder (jf. Conzett, Johansen og Sollid 2011). Det er særlig Tromsø og Trondheim som har blitt grundig kartlagt, i tillegg til en korpusundersøkelse som viser at den ubestemte artikkelen *ei* er mer eller mindre borte i Oslo (Lødrup 2011). Denne forskningen har vist at det er hankjønns- og hunkjønnsformer som faller sammen, og at det er hankjønnsformene som tar over. Sagt på en annen måte går *ei jente* og *ei bok* over til å bli *en jente* og *en bok* (Rodina og Westergaard 2015, Westergaard og Rodina 2016, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019, 2020), likeledes blir *mi jente* og *mi bok* til *min jente* og *min bok* (Rodina og Westergaard 2021). Produksjons eksperimenter som får fram ubestemte og bestemte artikler, er blitt gjennomført i fem ulike aldersgrupper i begge byer: førskolebarn (ca. 3-6 år), første- og andreklassinger (ca. 6-8 år), sjuendeklassinger (ca. 11-13 år), tenåringer (18-19 år), samt voksne (31-64 år). Resultatene viser at jo yngre deltakerne er, jo

færre forekomster av den ubestemte artikkelen *ei* produserer de. Bruken av *ei* øker altså med alder, men økningen er markant lavere i Trondheim enn i Tromsø. Blant de voksne i Trondheim er det bare 35 % av deltakerne som produserer *ei*, i motsetning til 100 % i Tromsø. Et viktig funn for både Tromsø og Trondheim er at den bestemte artikkelen holder seg godt: På tvers av aldersgruppene heter det *jenta* og *boka*, ikke *jenten* og *boken*. I Trondheim var det likevel flere av de sistnevnte formene i de to yngste gruppene, og Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard (2019, 2020) spekulerer på om dette betyr at det er ei begynnende endring på gang.

Rodina og Westergaard (2015) og Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard (2019) argumenterer for at den store reduksjonen i hunkjønnformer er relatert til språktilegnelsesprosessen og synkretismen mellom hankjønn og hunkjønn. Det er rett og slett vanskeligere for barn å lære forskjellen mellom disse to når det er så mange sammenfallende former. Hankjønn er utvilsomt det mest frekvente genuset og også standardverdien for genustildeling (Rodina og Westergaard 2013, Lohndal og Westergaard 2021). Selv om synkretisme og språktilegnelse kan forklare hvorfor det er hunkjønn som er utsatt, sier det likevel lite om hvorfor endringa skjer nå. Der argumenterer flere for at årsaken trolig er sosiolingvistisk og henger sammen med blant annet faktorer som status og prestisje (Rodina og Westergaard 2015, Westergaard og Rodina 2016, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019, 2020). Endringa går altså i retning av standard østnorsk. Imidlertid var ikke eksperimentene i Tromsø og Trondheim lagd for å teste sosiolingvistiske hypoteser, slik at det er nødvendig med ytterligere forskning for å identifisere årsakene til endringa. Et viktig spørsmål i den sammenhengen er hvor generell endringa som vi ser i Tromsø og Trondheim, faktisk er. Er dette noe som skjer i alle dialekter, eller er det mulig å finne variabler som kan predikere i hvilke dialekter og i hvilke sosiolingvistiske situasjoner hunkjønn er utsatt for sammenfall med hankjønn? Ved å undersøke dette vil vi også bli i bedre stand til å finne ut mer om hvorfor endringa i det norske kjønnssystemet ser ut til å skje nå, og ikke for flere tiår siden. GenVAC-prosjektet har en hypotese om at at dialekter som har flere unike morfofonologiske former for de ulike genusene, i større grad vil bevare hunkjønn. Sagt på en annen måte: Jo flere formmessige skiller det er mellom hankjønn og hunkjønn i dialekten, jo bedre vil hunkjønn holde seg. Hypotesene diskuteres i mer detalj i neste del.

For å kunne belyse disse spørsmålene er det nødvendig å gjøre et utvalg av aktuelle dialekter som så studeres nærmere. Det er for det første umulig å kartlegge alle dialekter. For det andre vil ikke korpusstudier nødvendigvis gi

oss de ønskede formene for de aktuelle stedene, og derfor er det også nødvendig med eksperimentelle studier for å systematisk kartlegge det relevante utvalget av dialekter. Videre må de eksperimentelle studiene dekke de aktuelle formene man ønsker å undersøke. Det er også nødvendig å samle inn bakgrunnsinformasjon om informantene samt få tilgang til informasjon om språkholdninger i relativt vid forstand. Slike holdninger kan kartlegges både gjennom spørreskjema og samtaler mellom språkbrukere. GenVAC-prosjektet har utvikla en metodikk for både stedsutvalg og eksperimenter, og i de to neste delene vil vi presentere disse. Prosjektet har også lagd en metodikk for å innhente sosiolingvistisk informasjon, men denne tar vi ikke opp i denne artikkelen.

3. Hypoteser, steds- og deltakerutvalg

3.1 Hypoteser

Det er i hovedsak to forhold som er førende for utvalget av dialekter som blir undersøkt i GenVAC-prosjektet: 1) den nominale morfologien i den tradisjonelle dialekten på stedet, og 2) sosiolingvistiske forhold, først og fremst størrelsen på stedet, forstått som et uttrykk for grad av kontakt og urbanitet.

Det første punktet, den nominale morfologien i en dialekt, er sentralt ettersom vi ønsker å undersøke om graden av formsammenfall mellom hunkjønn og hankjønn påvirker utviklinga fra trekjønnssystem til tokjønnssystem. Tidligere forskning har argumentert for at tap av hunkjønn kan knyttes til synkretisme (se del 2). Vi kan derfor spørre om det er slik at dialekter som allerede har mye formsammenfall mellom hunkjønns- og hankjønnsformer, raskere går over til et tokjønnssystem enn dialekter med flere distinkte genusformer, eller om utviklinga fra trekjønnssystem til tokjønnssystem skjer uavhengig av den tradisjonelle morfologien i dialekten.

Det andre punktet, størrelsen på stedet, er sentralt ettersom vi vet at sosiolingvistiske forhold som kontakt, status og identitet er blant de viktigste forklaringsfaktorene for hvordan språklige trekk sprer seg. Typen sted, om det dreier seg om en storby eller ei mindre bygd, betyr trolig mye for hvordan språkendringer utspiller seg, og et typisk mønster har vist seg å være sentrums-hopping ('urban jumping'), der et trekk «hopper» fra by til by for deretter å spre seg utover til områdene rundt som ringer i vann (Chambers og Trudgill 1980, Sandøy 1998, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019).

GenVAC ønsker å undersøke rollen til morfologisk kompleksitet, forstått som *formrikhet*, samtidig som vi tar høyde for sosiolingvistiske forhold som vi

vet er avgjørende for språkendringer generelt. Med dette som bakgrunn setter vi opp følgende hypoteser som blir testa:

1. Kompleks genusmorfologi har en konserverende effekt mot tap av tre-kjønnssystemet.
2. Endringene starter i større byer og sprer seg deretter til mindre steder ('urban jumping').
3. Endringsmønstrene kan forklares av samspillet mellom morfologiske og sosiolingvistiske faktorer. Vi forventer at kontakt spiller en sentral rolle, forstått som kontakt mellom ulike dialekter, «standardtalemål» og det dominante skriftspråket (bokmål).

Det er et sentralt poeng her at det er en viss grad av overlapp mellom typen sted, på den ene sida, og den morfologiske kompleksiteten i en dialekt på den andre: urbane dialekter har ofte et enklere formverk, mens mer rurale dialekter ofte har et mer komplekst formverk (Neteland og Bugge 2015, Bugge og Neteland 2022). Denne sammenhengen er heller ikke tilfeldig, men handler nettopp om at urbane områder i større grad har vært kontaktområder som har ført til flere forenklinger i talemålet (Trudgill 2009, og særlig Neteland og Bugge 2015, Bugge og Neteland 2022 om norsk), i tillegg til at byene historisk har hatt mer påvirkning fra dansk og utvikla egne bymål. Et viktig spørsmål for GenVAC-prosjektet er hvordan vi kan forsøke å skille sosiolingvistiske faktorer fra eventuelle morfologiske faktorer som forklaringer på de pågående språkendringene. Dette gjør vi ved å undersøke steder der faktorene *morfologisk kompleksitet* og *størrelse* møtes på ulike måter. Ved å sammenligne *like steder med ulik morfologi* og *ulike steder med lik morfologi* kan vi forsøke å skille ut hva som er mest avgjørende og hvordan faktorene eventuelt spiller sammen. Skjematisk kan dette settes opp som i tabellen under, der kombinasjonen av morfologi og størrelse gir fire typer steder.

	+ STOR	- STOR
+ KOMPLEKS MORF.	Type 1	Type 2
- KOMPLEKS MORF.	Type 3	Type 4

Tabell 2: Matrise over kombinasjonen av morfologisk kompleksitet og stedsstørrelse.

Dersom kompleks genusmorfologi har en konserverende effekt for trekjønns-systemet, slik at hunkjønn holder seg lenger i dialekter med kompleks genusmorfologi, kan vi forvente at hunkjønn holder seg godt på steder av Type 1 og Type 2. Dersom størrelsen på stedet er viktigere, slik at det er mindre eller ingen endring på små steder, kan vi forvente at hunkjønn holder seg bedre på steder av Type 2 og 4. Steder av Type 3 vil i alle scenario være forventet å ha kommet langt i utviklinga fra trekjønnsystem til tokjønnsystem ettersom de både er urbane og har enkel genusmorfologi. Vi forventer imidlertid å finne et samspill mellom morfologi og størrelse (Hypotese 3 ovenfor), heller enn at bare én av faktorene påvirker språkendringa. Samla sett betyr dette at vi forventer minst endring på steder av Type 2, som er små og har kompleks morfologi, og om det er mest endring i steder av Type 1 eller av Type 4 er avhengig av hvilken faktor som er viktigst i spillet, størrelse eller morfologisk kompleksitet.

For å kunne gjøre slike sammenligninger, er det først nødvendig å gjøre et utvalg av dialekter som er egna til å belyse de ulike faktorene. Til dette trenger vi et mål på morfologisk kompleksitet og størrelse. Dette blir presentert i de neste delene.

3.2 Morfologisk kompleksitet

Norske dialekter inneholder mye variasjon når det gjelder hvordan genus kommer til uttrykk. Mens noen dialekter tradisjonelt har stor grad av formsammenfall mellom hankjønn og hunkjønn, opererer andre dialekter med flere distinksjoner som skiller klassene fra hverandre. Hypotesen som vi kan kalle «morfologihypotesen», går ut på at dialekter med stor grad av formsammenfall eller synkretisme mellom hunkjønn og hankjønn mister hunkjønn raskere enn dialekter som har flere skiller mellom disse to kategoriene. For å teste denne hypotesen trenger vi både dialekter med mye synkretisme («morfologisk enkle dialekter») og dialekter med lite synkretisme mellom hunkjønn og hankjønn («morfologisk komplekse dialekter»). Her har vi tatt hensyn til følgende morfologiske trekk:

- (1) Morfologiske trekk som kan skille ut hunkjønn som egen kategori
  1. Ubestemt artikkel: *ei jente* vs. *en gutt*
  2. Bestemt suffiks: *jenta* vs. *gutten*
  3. Svake hunkjønnsord ender på -a: *ei jenta* (vs. svake hankjønnsord på -e: *en kjole*)
  4. Egne flertallsformer for hunkjønn: *jente(r)* vs. *gutta(r)*
  5. Egen bøyning for svake adjektiv: *den fina jenta* vs. *den fine gutten*

6. Kløyvd hunkjønnbøyning: *den jentå* vs. *den skåle*³

En dialekt som skiller hunkjønnformer fra hankjønnformer i alle trekkene over, vil vi regne som kompleks, med 6 som høyeste kompleksitetscore. Dialekter med stor grad av sammenfall mellom hankjønnformer og hunkjønnformer kan karakteriseres som enklere. Her regner vi dialekter med score på 2 eller lavere, som bare har *ei* og *-a* som hunkjønnmarkører, som morfologisk enkle dialekter. For å teste morfologihypotesen har vi valgt ut dialekter som plasserer seg på ulike steder på denne kompleksitetskalaen. Kompleksitetsscoren til en dialekt er basert på det vi har av tilgjengelige dialektskildringer, samt intuisjoner fra talere av dialekten (se del 3.4).

Denne måten å operasjonalisere morfologisk kompleksitet på er omtrentlig og fungerer som et verktøy for utvelgelse heller enn et eksakt mål. Ei utfordring med kompleksitetskalaen er at det ikke nødvendigvis er klart hva som skal regnes som «den tradisjonelle dialekten» på et sted. For det første vil det alltid eksistere individuell variasjon, slik at ulike talere kan plassere seg på ulike steder på kompleksitetskalaen. For det andre vil en presis score være avhengig av at man definerer et konkret årstall for når man regner med at «den tradisjonelle dialekten» var gjeldende. Dialektskildringene vi har basert oss på, er derimot fra ulike tidsperioder. Vi har imidlertid hatt som utgangspunkt at dialektvarianten vi beskriver, må kunne antas å være i bruk hos i alle fall noen talere i dag.

Like viktig er det at vi har designa eksperimentene våre slik at vi elisiterer alle formene i (1). På den måten får vi vite hvilke former som faktisk er i bruk i ulike aldersgrupper i dag, slik at vi finner ut om forhåndsantagelsene våre om dialektens kompleksitet stemte og kan gi en mer presis kompleksitetscore for dagens talere.

Morfologisk kompleksitet kunne også vært operasjonalisert på andre måter. For eksempel kan det tenkes at frekvensene til de ulike trekkene spiller en rolle, slik at det ikke bare betyr noe hvor mange distinksjoner en dialekt har mellom hunkjønn og hankjønn, men også hvor ofte disse blir uttrykt. Dette har vi ikke tatt hensyn til i dette forarbeidet til undersøkelsene våre. Videre er det også andre morfologiske egenskaper som kunne vært tatt med i beregninga av morfologisk kompleksitet, som om dialekten har en genusdistinksjon i dativ,

---

3. Strengt tatt er ikke trekk 6 et skille mellom hankjønn og hunkjønn, men heller en ekstra kategori (bøyingsklasse) innfor hunkjønnord. Likevel er begge suffiksene i et slikt system forskjellige fra hankjønnssuffikset (*-å* og *-e* versus *-en*), og kan slik tenkes å bidra til å skille ut hunkjønn som egen kategori.

eller om fugeelementet i sammensatte ord har sammenheng med forleddets genus, slik det vil være i noen tilfeller (Aasen [1848] 1996: 100–101). Ei full kartlegging som dette ville imidlertid vært for omfattende, i tillegg til at det enn så lenge er uklart hvor nyttig det ville være, all den tid vi fortsatt vet lite om hvordan morfologisk kompleksitet påvirker spørsmålene vi undersøker. Derimot er det dette GenVAC-prosjektet ønsker å få innsikt i. Tilnærminga vi har valgt her, er et første forsøk på å undersøke slike spørsmål, slik at mer finmaska hypoteser om morfologisk kompleksitet og påvirkning på språkending eventuelt kan formuleres i framtidig arbeid.

3.3 Størrelse

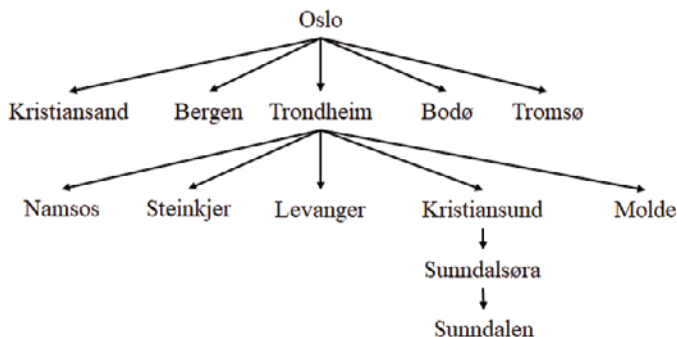
Mange språkendringer starter som urbane fenomen som etter hvert sprer seg til mindre steder (Trudgill 1974, 1983, Taeldeman 2005, Vandekerckhove 2009). Overgangen fra trekjønssystem til tokjønssystem kan antas å være ei endring av denne typen. Tokjønssystemet er mer eller mindre gjennomført i de to største byene, Oslo og Bergen, og har vist seg å ha kommet langt på vei i Tromsø og Trondheim (Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019), mens trekjønssystemet er bevart på mindre steder som Sortland og Sogndal (Lundquist, Rodina, Sekerina og Westergaard 2016, Lundquist og Vangsnes 2018).⁴ GenVAC-prosjektet har derfor valgt ut steder av ulik størrelse i kartlegginga av endringa i genussystemet, der størrelse tas som mål på grad av kontakt og urbanitet.

Ifølge teorien om sentrumshopping antas en del språklige trekk å spre seg ved at de hopper fra større sentrum videre til mindre sentrum. Basert på dette skisserer Sandøy (2000: 356) et sentrumshierarki, som modell på hvordan man kan se for seg spredning av språklige trekk (2). Merk at sentrumshierarkiet under er ei skisse, og at det ikke finnes et ferdig formulert spredningshierarki for norske byer og tettsteder.

I stedsutvalget for prosjektet har vi tatt hensyn til hvordan stedene vi har valgt ut, kan plasseres i forhold til hverandre i et slikt hierarki. For å tilnærme oss dette, har vi særlig sett på geografisk plassering, befolkningstall (SSB 2019), hvorvidt stedet regnes som regionscenter (Gundersen, Holmen og Hansen 2019) og pendlermønster (SSB 2020). Sistnevnte er relevant fordi det kan gi uttrykk for graden av kontakt, også av språklig art, og hvilke steder språkbrukerne vender seg mot mer generelt. For eksempel viser tall fra 2020 at 481 personer

4. Det er viktig å presisere at endringa i Bergen er av en helt annen karakter og skjedde på 1500/1600-tallet, i likhet med samme type endring i de andre skandinaviske hovedstedene. Se Nesse (2002) med flere.

(2)

pendla fra bosted i Eigersund til arbeidssted i Stavanger, mens 64 personer pendla motsatt vei. Det indikerer at Stavanger er høyere i sentrumshierarkiet enn Eigersund.

Bakgrunnen for dette utvalget er å kunne sammenligne like samfunn med ulik morfologi og ulike samfunn med lik morfologi, for på den måten å se hvordan disse faktorene spiller inn på den pågående språkendringa. For å karakterisere to steder som «like», har vi altså basert oss på punktene over.

I tillegg har vi tatt hensyn til om stedene tradisjonelt har hatt et eget bymål og hva som er offisiell målform i kommunen. Selv om vi ønsker å velge ut mest mulig sammenlignbare steder, vil det aldri være mulig å kontrollere for alle sosiale og sosiolingvistiske forhold som kan tenkes å påvirke hvordan talemålet utvikler seg på et sted. Hvert sted har sine særegne sosiale forhold. I stedet for å forhåndskontrollere for alle slike forskjeller, er dette forhold som må innarbeides i de kvalitative analysene vi gjør når vi senere tolker resultatene våre.

3.4 Stedsutvalget

Med disse drøftingene om morfologisk kompleksitet og størrelse som utgangspunkt, har vi gjort følgende utvalg av steder og dialekter for GenVAC-prosjektet. Utvalget forholder seg til kommunegrenser før 2020, og de oppgitte folketallene er fra 2019 (SSB 2019).

Nordnorsk	Bodø 52 024 innbyggere Enkel genusmorfologi (Elstad 1976:409)	Rana 26 315 Middels kompleks genusmorfologi ⁵ (Linn Iren S. Rødvand, p.k.)
Sørvestlandsk	Stavanger 142 034 Enkel/kompleks genusmorfologi ⁶ (Gabrielsen 1984, Johannessen 2020, Sandve 2022)	Eigersund 14 830 Kompleks genusmorfologi ⁷ (Hognestad 2019)
Sørlandsk	Kristiansand 110 391 Enkel genusmorfologi (Johnsen 1942:113–118, Ragnhild Eik, p.k.)	Lyngdal 10 389 Enkel/middels kompleks genusmorfologi (Sandøy 1987, Terje Lohndal, p.k.)
Vestlandsk	Voss ⁸ 15 543 Kompleks genusmorfologi (Heggstad 1932, Sandøy 1987, Kristin Haug, p.k.)	
Trøndersk	Trondheim 202 235 Enkel genusmorfologi ⁹ (Hårstad 2010)	

Tabell 3: Utvalg av steder med nøkkelinformasjon.

- Folketallet gjelder for Rana kommune, mens datainnsamlinga vår fant sted i Mo i Rana. Det finnes talemålsvariasjon innad i kommunen, men kompleksitetsvurderinga er gyldig både i og utafør sentrum.
- I Stavanger har såkalt folkelig bymål (med tre genus og kompleks genusmorfologi) og høyere talemål (med to genus og enkel genusmorfologi) eksistert parallelt i lengre tid, til en viss grad også fram til i dag (jf. Berntsen og Larsen 1925, Omdal 1967, Gabrielsen 1984, Sandve 2022). Gabrielsen (1984: 74-85, 110-115) fant at flere former fra det folkelige bymålet, inkludert hunkjønnsformer, så ut til å være ekspansive. Senere har Johannessen (2020) funnet stor variasjon i behandlinga av tradisjonelle hunkjønnsord blant elevene på ungdomsskoler i Stavanger, der tendensen nå ser ut til å være den motsatte. Sandve (2022) bekrefter dette i en studie som ser på flere genusmarkører. Denne utviklinga gjør stavangerdialekten spesielt interessant for GenVAC-prosjektet.
- Folketallet gjelder for Eigersund kommune, mens datainnsamlinga vår har funnet sted i Eigersund sentrum. Det finnes talemålsvariasjon innad i kommunen, men kompleksitetsvurderinga er gyldig både i og utafør sentrum.

Med bakgrunn i teorien om sentrumshopping har vi valgt ut en større by og et mindre tettsted innafor tre av områdene, for å forsøke å se hvordan de ulike faktorene spiller sammen i den pågående utviklinga.

Stedene vi har valgt ut for datainnsamling, fordeler seg i noen grad på ulike dialektområder. Selv om ei generell dialektkartlegging ikke er hovedmålet for prosjektet, vil ei slik fordeling kunne gi bedre innsikt i den pågående utviklinga i kjønnssystemet i norsk i ulike deler av landet. Vi har også prioritert å undersøke dialekter som ikke er undersøkt tidligere med samme metodologi. Siden lignende studier allerede er gjennomført i Tromsø, Sortland, Sogndal og Oslo, er ikke disse inkludert i vårt utvalg. Trondheim er likevel tatt med, ettersom det er her GenVAC-prosjektet er lokalisert (NTNU). Dette gjør det også mulig å sammenligne våre nye funn med funnene i de tidligere studiene (jf. Rodina & Westergaard 2021).

Til slutt er det også praktiske hensyn som spiller inn på stedsutvalget. Stedene vi har valgt ut, er store nok til at vi relativt enkelt kan rekruttere nok deltakere i hver aldersgruppe. Dermed har steder med svært få innbyggere blitt valgt bort. Mye av datainnsamlinga skjer på videregående skoler, og derfor har vi også prioritert steder som har egen videregående skole. Lyngdal er likevel inkludert, hvor mange av elevene går på videregående skole i Farsund. Vi har derfor samla inn lyngdalsdata fra denne aldersgruppa på skolen i Farsund. Videre har vi valgt ut steder som det er relativt enkelt å reise til fra Trondheim, og til sist har vi tatt hensyn til hvor vi har kontakter og kjennskap til lokale skoler. Dette siste punktet skal ikke undervurderes, da erfaringer tilsier at det kan være utfordrende å rekruttere deltakere og organisere såpass omfattende datainnsamling med en komplisert logistikk.

Ei mulig ulempe med stedsutvalget for GenVAC, er at det er bokmålstungt, med Voss som eneste nynorsk-kommune. Håpet er at framtidige studier som tar i bruk metodologien fra GenVAC, også vil utvide dataomfanget til nynorsk-kommuner.¹⁰ Relevansen av skriftspråk er tema for det pågående prosjektet

-
8. Talemålet i Voss blir som nevnt undersøkt i doktorgradsprosjektet til Kristin Haug (UiO). Prosjektet er tilknyttet GenVAC-prosjektet og benytter mange av de samme metodene og elisiteringstestene (se del 4), i tillegg til tilnærminger som er særegne for dette prosjektet.
  9. Trondheimsdialekten har hatt egen bøyning i flertall for noen sterke hunkjønnord (Dalen 1978, Hårstad 2010: 51), men denne har lenge vært på vikende front. Hårstad (2010: 159) fant at 60,85 % av de unge språkbrukerne (under 20 år) i hans studie bøyde ord som *ei nål* med *-a* i flertall, mens 27,91 % brukte *-e*-bøyning.
  10. I de sosiolingvistiske øvelsene og bakgrunnsskjemaene i GenVAC-prosjektet stiller vi imidlertid også spørsmål om skriftnormer, målform og dialektskrivning. Disse delene av prosjektet blir ikke presentert grundigere her.

Multilectal Literacy in Education,¹¹ som blant annet undersøker bruken av nynorsk, bokmål og dialektskriving. Stedsutvalget vårt kan også sies å være skeivfordelt geografisk, ettersom Sør- og Vestlandet er representert med hele fem steder. Dette området er imidlertid spesielt interessant fordi genusspørsmålet i liten grad er undersøkt her tidligere, samtidig som vi finner stor morfologisk variasjon innafor et relativt lite område. Dette gjør disse stedene særlig relevante for å teste hypotesene for prosjektet. Stedsutvalget for GenVAC innbefatter ingen østlandske dialekter.¹² Dette skyldes delvis logistiske og tidsmessige begrensninger tilknytta COVID-19-pandemien, og delvis at mye allerede er kjent om dialektnivellering og spredninga av «standard østnorsk» (Vikør 1999). Det er rimelig å anta at lignende tendenser som dem man finner for andre dialekttrekk, også gjelder for genussystemet i østlandske dialekter, selv om det ikke er slått fast hvor langt ei slik endring eventuelt er kommet (se blant annet Røyneland 2009, Røyneland & Mæhlum 2012). Derimot vet vi langt mindre om endringstendensene i substantivmorfologien i andre deler av landet, og vi har derfor prioritert å undersøke disse.

3.5 Deltakere

Det finnes ulike metoder for å undersøke språkendringer. På individnivå må man følge individet over tid for å se hvordan språket deres faktisk endrer seg. Når vi ser på endringer i et helt språksamfunn, kan vi derimot finne ut mye ved å sammenligne dagens språksituasjon med eldre skildringer av det aktuelle språket eller dialekten. Disse metodene forteller oss om språkendring i *virkelig tid*. Når vi forsker på grupper, har vi også muligheten til å se på språkendring i såkalt *tilsynelatende tid* ved å sammenligne ulike aldersgrupper på det samme tidspunktet (Labov 1972: 275). De ulike aldersgruppene vil da representere ulike stadier i språkutviklinga, på tross av at dataene samles inn samtidig.

I GenVAC-prosjektet samler vi hovedsakelig inn data som gir grunnlag for å analysere språkendring i tilsynelatende tid. På hvert av de sju stedene samler vi inn data fra to eller tre aldersgrupper, med 20 personer i hver aldersgruppe.¹³ Ungdommer (17-19 år/ VG2 og VG3) og voksne (25-75 år) er inkludert på alle

11. Prosjektet hører til Høgskulen på Vestlandet og er ledet av Øystein A. Vangsnes. Se <https://www.hvl.no/en/multilit>

12. I en tidligere fase av prosjektet var planen å inkludere Ringebu og Lillehammer, men disse måtte dessverre utgå av tidshensyn.

13. Opprinnelig var planen å samle inn data fra fire aldersgrupper på alle stedene (to ulike voksenaldersgrupper), i alt 80 deltakere per sted, men dette viste seg umulig å gjennomføre, blant annet på grunn av restriksjoner knytta til koronapandemien samt generelle utfordringer med å rekruttere voksne deltakere.

stedene. I tillegg har vi ei barnegruppe (10-12 år/ 6.-7. klasse) som vi har inkludert på halvparten av stedene, dvs. i Stavanger, Egersund og Mo i Rana. Dersom det stemmer at størrelse og morfologisk kompleksitet spiller inn på den pågående utviklinga, kan vi forvente at de to sistnevnte er blant stedene der trekkjønnsystemet er mer robust. Dette gjør det interessant å se på forskjellen mellom barn og ungdommer her. Når det gjelder Stavanger, har foreløpige resultat vist at ungdommene her har svært liten bruk av hunkjønnsformer, både artikler og bøyingsformer. Dialektsituasjonen i Stavanger er interessant, ettersom man har en dialekt med tradisjonelt høy morfologisk kompleksitet ved siden av et bymål med lav morfologisk kompleksitet. Denne situasjonen gjør det interessant å også inkludere språket til barna i Stavanger. I Trondheim, Kristiansand, Bodø og Lyngdal ser vi fra de foreløpige resultatene at endringa er helt eller delvis gjennomført blant ungdommene, og dette gjør det mindre interessant å undersøke språket til barna på disse stedene. I Trondheim har språket til barna dessuten blitt undersøkt tidligere (Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019).

4. Metode

For å forske på endringer i grammatisk kjønn i norske dialekter bruker vi ei rekke forskjellige metoder. I denne artikkelen fokuserer vi på elisitering av fraser og morfem som uttrykker kjønn, men disse dataene suppleres også med blikksporing samt data om holdninger knytta til språk. Til sistnevnte bruker vi et utdypende spørreskjema og en gruppeøvelse som er lagd for å lokke fram en metaspråklig diskusjon om bruk av språk og grammatisk kjønn.

Vi har utvikla fire elisiteringsøvelser der vi bruker bilder for å lokke fram morfem som varierer med substantivets kjønn. Øvelsene elisiterer substantiv i entall, substantiv i flertall, foranstilte og etterstilte possessiv og anaforiske pronomen. I denne delen presenterer vi de fire øvelsene hver for seg. Til hver øvelse diskuterer vi tanken bak øvelsen, prosedyren og valg av substantiv og bilder.

Som del av designutviklinga piloterte vi øvelsene med flere deltakere, og fikk da testa både det overordna designet på øvelsene og formuleringene og detaljnivået i instruksene vi gir til deltakerne (mer om pilotering i 4.1-4.4).

4.1 Substantivfraser i entall (øvelse 1)

Øvelse 1 elisiterer substantiv i entall. Øvelsen er basert på metoden i Rodina og Westergaard (2015), som tidligere har blitt brukt i Tromsø og Trondheim

(Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019), samt med tospråklige barn (Rodina og Westergaard 2017) og arvespråkstalere (van Baal 2020). Øvelsen har vist seg å fungere med disse forskjellige deltakergruppene, og er en enkel måte å elisitere mange substantivfraser per deltaker på.

Øvelsen elisiterer ubestemte og bestemte substantivfraser modifisert av et adjektiv. Hovedmålet med øvelsen er å lokke fram ubestemte artikler, determinativ og bestemte suffiks. I tillegg er øvelsen utvikla slik at den gir oss informasjon om den morfologiske kompleksitet i dialekten. På denne måten kan resultatene brukes for å teste prosjektets hypotese om at høy morfologisk kompleksitet bidrar til ei bedre bevaring av hunkjønn (se del 3).

Prosedyren i oppgaven er som følger: Deltakeren ser på en datamaskin-skjerm der det vises to bilder av samme objekt med forskjellige farger, se figur 1 som et eksempel. Forskeren spør deltakeren hva hen ser på skjermen, og svaret inkluderer to fraser med en ubestemt artikkel (se eksemplet i (3a)).¹⁴ Etter det forsvinner ett av bildene, og deltakeren blir bedt om å fortelle hva som forsvant. Svaret inneholder en dobbelt bestemt frase med både foranstilt determinativ og bestemt suffiks, se (3b). Ved denne prosedyren elisiteres det to ubestemte artikler, ett determinativ og ett bestemt suffiks til hvert substantiv.

Figur 1: bilde av en skjerm fra øvelse 1.

- (3) a. Forsker: *Hva ser du her?*
 Forventa svar 1: *Jeg ser **en** rød traktor og **en** grønn traktor.*
- b. Forsker: *Hva skjedde nå?*
 Forventa svar 2: ***Den** grønne traktoren forsvant.*

14. Prosedyren er veldig lett, og vi har erfart at alle deltakerne etter noen substantiv gir svar uten at forskeren trenger å stille spørsmålet først.

Øvelse 1 inkluderer 32 substantiv, fordelt på tre kjønn: hankjønn (n=8), hunkjønn (n=16) og intetkjønn (n=8). I hvert kjønn er halvparten av ordene svake substantiv og den andre halvparten sterke. Siden prosjektet forsker på endringer i hunkjønn, elisiterer vi flere ord i hunkjønn enn i de andre to kjønnene. Testen har tre øvingsbilder – ett fra hvert kjønn – som hjelper deltakeren med å bli kjent med prosedyren, og disse blir ikke analysert. Utvalget av ord er basert på ordene som er brukt i tidligere forskning, med noen endringer. Vi har valgt ut ord for konkrete ting som lett kan avbildes i forskjellige farger, som tradisjonelt har samme kjønn i forskjellige dialekter,¹⁵ og som ikke har vokalendring i flertall.¹⁶ I utvalget av adjektiv til hvert substantiv har vi valgt farger som kan kombineres med substantivet på en relativt naturlig måte (f.eks. *grønt* og *rødt* heller enn *blått* til ‘eple’). Hvert substantiv kombineres minst én gang med et adjektiv som kan bøyes, ettersom en av tingene vi måler i kompleksitetsscoren er bøyning av adjektiv i bestemt form.¹⁷

Utvalget av bilder som illustrerer de ulike substantivene, er delvis basert på bilder fra tidligere forskning, og delvis valgt ut på nytt for dette prosjektet. Bildene er henta fra nettbaserte databaser som er fritt tilgjengelige, med unntak av noen få som er lagd av forskerne i PowerPoint.¹⁸ Vi har valgt bilder som er stilmessig så like som mulig, og vi har passa på at de to bildene som refererer til samme substantiv, stort sett bare varierer i farge.

Rekkefølgen av substantivene er randomisert, men hver deltaker får se dem i samme rekkefølge. Randomiseringa ble gjort ved hjelp av Excel, og ble korrigert manuelt slik at samme kjønn maksimalt kommer to ganger på rad. Det er også randomisert om det er venstre eller høyre bilde som forsvinner fra skjermen i hvert tilfelle, men til sammen forsvinner det like mange bilder fra hver side (n=16). Dette er også korrigert manuelt slik at det aldri forsvinner mer enn tre bilder på rad fra samme side.

---

15. Av praktiske grunn har det ikke alltid vært mulig å følge dette kriteriet. Utvalget inkluderer ordet ‘eple’, som er hunkjønn i noen dialekter. Ettersom det vi undersøker nettopp er endring i genussystemet, følger det naturlig at det er variasjon både mellom dialekter, generasjoner og talere.

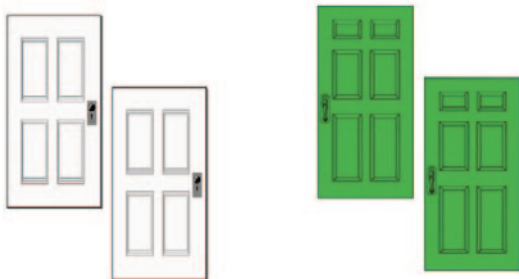
16. Dette er ei forenkling fordi vi ikke er interessert i flertallsbøyning per se. Da ville ikke inkludering av for eksempel *ei ku – flere kyr* tilføre relevante data gitt våre forskningsspørsmål.

17. I noen tilfeller velger deltakeren en annen farge enn forventet (f.eks. *et brunt bein* istedenfor *et oransje bein*). Ordet ‘mus’ er kombinert med fargene rosa og grå, der ingen av disse bøyes. Det er med andre ord noen færre adjektiv som kan gi informasjon om adjektivbøyning, men likevel nok til å undersøke hvordan adjektiv er bøyd i dialektene vi forsker på.

18. Dette gjelder ordene *hjerne*, *måne*, *pil*, og *stjerne*.

4.2 Substantivfraser i flertall (øvelse 2)

Øvelse 2 er veldig lik øvelse 1, men elisiterer substantiv i flertall. Øvelsen har samme prosedyre som i øvelse 1, men nå ser deltakere flere eksemplarer av samme objekt. Et eksempel er gitt i figur 2. Igjen elisiterer øvelsen ubestemte fraser, som i (4a), og bestemte fraser, som i (4b).

Figur 2: bilde av en skjerm fra øvelse 2.

- (4) a. Forsker: *Hva ser du her?*
 Forventa svar 1: *Jeg ser hvite dører og grønne dører.*
- b. Forsker: *Hva skjedde nå?*
 Forventa svar 2: *Nå forsvant de grønne dørene.*

Denne prosedyren gir oss to ubestemte flertallssuffiks og ett bestemt flertallssuffiks per substantiv. Hovedmålet med øvelsen er å undersøke om disse flertallssuffiksene varierer med substantivets kjønn. Som diskutert i del 3 har ulike dialekter ulikt antall former som skiller ut hunkjønn som en egen kategori separat fra hankjønn, og hypotesen som testes, er at dialekter med lite synkretisme er mer robuste mot tap av hunkjønn.

Øvelsen inkluderer de samme 32 substantivene som øvelse 1. Dette er viktig, fordi vi ønsker å fange hele paradigmet til et substantiv: ubestemt entall, bestemt entall, ubestemt flertall og bestemt flertall. På denne måten er det i tillegg mulig å sammenligne bruken av *ei* som ubestemt artikkel med bruken av egen hunkjønnform i flertall for hvert enkelt substantiv. De samme fargene er brukt til hvert substantiv som i øvelse 1, men det varierer hvilket bilde som forsvinner. I halvparten av tilfellene forsvinner det samme bildet som i entallstesten (f.eks. *den grønne bøtta* og *de grønne bøttene*), og ellers forsvinner det andre bildet (f.eks. *den hvite døra* og *de grønne dørene*).

I flertallstesten varierer det fra substantiv til substantiv hvor mange objekter som vises på skjermen, men det er alltid like mange på hver side (f.eks. to hvite og to grønne dører i figur 2). Deltakerne får instruks om at det ikke er viktig å inkludere tallordet i svarene sine, fordi piloteringa viste at noen ble distraheret av å telle på hvert bilde. Likevel foretrekker mange deltakere å inkludere antallet, og da lar vi dem gjøre det.

Rekkefølgen på substantivene er randomisert på nytt i denne øvelsen, så rekkefølgen er annerledes enn i øvelse 1, men hver deltaker ser bildene i samme rekkefølge. Randomiseringa ble gjort ved hjelp av Excel, og deretter korrigert manuelt slik at samme kjønn forekommer maksimalt to ganger etter hverandre. Som i øvelse 1 er det randomisert om det er venstre eller høyre bilde som forsvinner, men det forsvinner like mange ganger fra hver side (n=16). Dette er korrigert manuelt slik at bildet aldri forsvinner mer enn tre ganger på rad fra samme side.

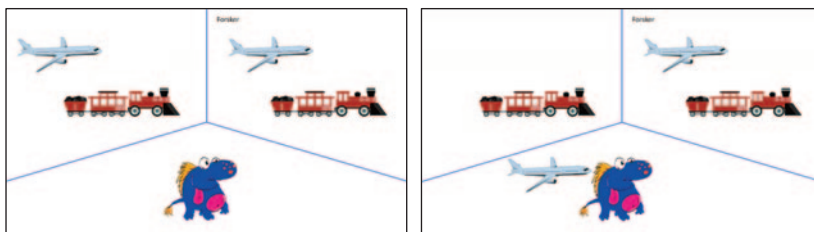
4.3 Possessivfraser (øvelse 3)

Basert på tidligere forskning (Lødrup 2011, Busterud og Lohndal 2022, Rodina og Westergaard 2021) kan vi forvente at hunkjønnsbøying bevares i ulik grad på foranstilte og etterstilte possessiv, se del 2.2. Den tredje øvelsen elisiterer derfor både foran- og etterstilte possessiv, og er utvikla i GenVAC-prosjektet. Øvelsen går ut på at deltakeren og forskeren eier hver sine ting, og at et vesen vi har kalt Knut, stjeler tingene. Deltakeren skal fortelle hva som blir stjålet og fra hvem.

I piloteringsfasen av prosjektet forsøkte å skape en pragmatisk kontekst som gjorde det naturlig å bruke både foran- og etterstilt possessiv, ved at Knut først stjal to ting fra den ene personen, og deretter én ting fra den andre. Basert på tidligere beskrivelser (Anderssen og Westergaard 2010: 2580) var tanken at etterstilte possessiv ville være mest naturlig i en umarkert kontekst («Knut stjal kaka mi. Knut stjal krona mi»), mens det ville være mer naturlig å bruke foranstilte possessiv i den kontrastive konteksten når Knut stjeler fra den andre personen («Knut stjal **di** krone»). Dette viste seg derimot å fungere dårlig i praksis, da pilotdeltakerne opplevde vekslinga mellom foran- og etterstilt possessiv som unaturlig, og ingen av dem produserte det ønska mønstret uoppfordra.

Erfaringene fra piloteringa resulterte i et nytt design der testen heller kjøres to ganger, først med den ene konstruksjonen og deretter med den andre. Dermed unngår vi den stadige vekslinga mellom de to konstruksjonene, noe som gjør det lettere for deltakerne å holde styr på hvilken konstruksjon de skal bruke til

enhver tid. På samme måte som i de foregående øvelsene begynner possessivøvelsen med treningsbilder, her bare med intetkjønnsord. Under ser vi et eksempel på hvordan øvelsen ser ut, og den forventede samtalen mellom forskeren og deltakeren i de to delene av øvelsen er illustrert i (5).

Figur 3: bilde av to skjermer fra øvelse 3.

Øvelse 3.1:

- (5) a. Forsker: *Hva skjedde nå?*
 Forventa svar 1: *Knut stjal **mitt** tog.*

Øvelse 3.2:

- b. Forsker: *Hva skjedde nå?*
 Forventa svar 2: *Knut stjal **toget** **mitt**.*

Halvparten av deltakerne i hver aldersgruppe på hvert sted begynner med foranstilt possessiv og den andre halvparten begynner med etterstilt. De får som nevnt se alle animasjonene to ganger, og får instruks, ved hjelp av et eksempel, om hvilken konstruksjon de skal bruke.¹⁹ Ved å variere hvilke informanter som begynner med foranstilt possessiv og hvilke som begynner med etterstilt, kontrollerer vi for ei eventuell påvirkning fra den ene konstruksjonen til den andre.

Øvelse 3 består av 20 substantiv (i tillegg til fire øvingsbilder): åtte hunkjønnsord (fire sterke og fire svake), åtte hankjønnsord (fire sterke og fire svake) og fire intetkjønnsord (to sterke og to svake). Som beskrevet over blir hvert av disse elisitert én gang med foranstilt og én gang med etterstilt possessiv. Alle de 20 substantivene i øvelse 3 er også del av øvelse 1 og 2, slik at de til samme kan gi et fullstendig paradigme. Dette gjør det mulig å se om det er en

19. Også ved bruk av dette designet har enkelte deltakere gitt uttrykk for at de synes konstruksjonen med foranstilt possessiv er unaturlig, men etter et par øvingsbilder bruker også disse deltakerne konstruksjonen uten problemer.

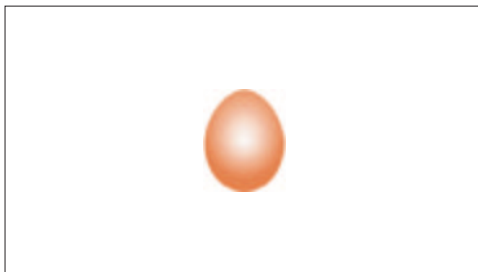
korrelasjon mellom bruk av hunkjønnstittel (*ei*) og foranstilt *mi/di*, og mellom bruk av bestemt hunkjønnssuffiks og etterstilt *mi/di*. Basert på tidligere forskning (Rodina og Westergaard 2021) forventer vi en slik korrelasjon, mens mønstre med ei blanding av hankjønn og hunkjønn (*kaka min, kaken mi*) vil være uforventa.

Som eksemplet i figur 3 viser, er det alltid to substantiv per skjerm, og de to substantivene har alltid samme kjønn (f.eks. intetkjønn i figur 3). For halvparten av substantivene elisiteres possessivet i første person (*min/mi/mitt*), og for andre halvparten i andreperson (*din/di/ditt*). Dette gjelder for øvelsen som helhet og for hvert av de tre kjønnene. Rekkefølgen på de ti skjermene er randomisert ved hjelp av Excel og manuelt korrigert slik at det aldri kommer mer enn to skjermene (fire substantiv) med samme kjønn etter hverandre. Alle deltakerne får bildene i samme rekkefølge, og de ser dem også i samme rekkefølge i første og andre del av øvelsen.

4.4 Anaforiske pronomen (øvelse 4)

Den fjerde øvelsen er den eneste som tester fraseekstern kongruens. Her elisiteres pronomen som refererer tilbake til et substantiv. Den overordna hensikten med denne øvelsen er å kartlegge hvilke pronomen deltakerne bruker for å referere til substantiv av ulike genus og med ulik animathet. Dette er et område som er lite kartlagt generelt, og heller ikke i sammenheng med den pågående endringa i bruk av hunkjønn. Også metodisk er elisitering av anaforiske pronomen relativt lite utforska. Vi har basert denne øvelsen på Rødvand (2017), som elisiterer pronomen i amerikanorsk, men har gjort en del justeringer både i forkant av og underveis i datainnsamlinga grunna en del utfordringer som oppstod (mer om dette under).

Øvelsen går ut på at deltakerne ser en ting på skjermen og blir bedt om å si hva de ser. Deretter ser de fire bilder av den samme tingen, men da sammen med andre objekter. Deltakeren får beskjed om å beskrive bildene, men uten å bruke navnet på tingen. Figur 4 og 5 samt eksempel (6) illustrerer stimuli og ønska respons for øvingsordet *egg*.

Figur 4: bilde av en skjerm fra øvelse 4.

- (6) a. Forsker: *Hva ser du?*
Forventa svar 1: *Jeg ser **et** egg.*

Figur 5: bilde av en skjerm fra øvelse 4.

- b. Forsker: *Kan du beskrive bildene uten å bruke ordet egg?*
Forventa svar 2: *Først ligger **det** på skjea, så ligger **det** på tallerkenen, så ligger **det** i kjøleskapet, så ligger **det** i reiret.*

Til hvert substantiv elisiterer vi ett substantiv med ubestemt artikkel og fire anaforiske pronomen som refererer til substantivet. Dermed får vi informasjon om både referenten og referentens genus, og vi kan undersøke om det er kongruens mellom substantivets genus og pronomenet. Hvis deltakeren bruker et

annet ord enn det vi mente å elisitere, gir vi dem det riktige substantivet uten å røpe genuset. Hvis de bruker et annet genus enn forventa (f.eks. *en egg*), korrigerer vi dem ikke, men dette er viktig informasjon som transkriberes sammen med pronomendataene.

Øvelsen inkluderer inanimate substantiv som *saks*, *stein* og *flagg*, animate substantiv som *ku*, *hest* og *ekorn*, og menneskelige substantiv som *prinsesse* og *prins*. Totalt er det 24 substantiv: åtte hunkjønn- og åtte hankjønnord (ett menneske, ett dyr og seks inanimate substantiv i hver kategori), samt åtte intetkjønnord (tre animate og fem inanimate). Noen av ordene går igjen fra de tidligere øvelsene (øvelse 1-3), mens andre er nye. Rekkefølgen på substantivene er randomisert ved hjelp av Excel, men korrigert manuelt sånn at det aldri er mer enn to substantiv av samme kjønn etter hverandre. Alle deltakere får se bildene i samme rekkefølge.

Grunnen til at det er så få av de menneskelige og animate hun- og hankjønnordene, er at vi i utgangspunktet er mest interessert i hvordan deltakerne refererer til inanimate substantiv. De menneskelige og animate er inkludert hovedsakelig for å kontrollere at øvelsen fungerer, og at de ikke f.eks. bruker *den* for å referere til *prinsessa*. Intetkjønnordene var i utgangspunktet inkludert i øvelsen som fyllord, men da vi fikk noen overraskende resultater i pilotundersøkelsene, der både *det* og *den* ble brukt for å referere til intetkjønnord, bestemte vi oss for å teste dette mer systematisk, og inkluderte derfor flere intetkjønnord.

Både under piloteringa og den første delen av datainnsamlinga dukka det opp en del utfordringer knytta til instruksene og ulike faktorer som så ut til å påvirke hvor godt testen fungerte for å elisitere formene vi var ute etter (disse utfordringene blir analysert og forsøkt utbedra i Lidsheim 2022). Ettersom elisitering av pronomen er et relativt utforska område, bestemte vi at det var mest hensiktsmessig å ha ei utforskende tilnærming til denne delen av prosjektet, og at vi ville bruke disse erfaringene til å justere og videreutvikle eksperimentet. På den måten forsøkte vi å legge til rette for mer naturlig pronomenproduksjon i den senere innsamlinga, men det gjør også at dataene vi har samla inn i ulike faser av prosjektet, ikke er helt sammenlignbare.

Den største utfordringa var å utvikle en instruks som var tilstrekkelig for at deltakerne skulle forstå hva de skulle gjøre, men uten at de ble for bevisste på selve pronomenet. I det opprinnelige eksperimentet var *egg* det eneste øvingsordet. Imidlertid oppdaga vi etter hvert at noen deltakere fortsatte å bruke pronomenet *det* om ikke-nøytrumsord, inkludert om menneskelige referenter som *prins* og *prinsesse*. For å kunne skille denne atferden, som vi antar at er en

testrelatert effekt, fra den variasjonen som muligens kan skyldes faktiske endringer i språkssystemet, inkluderte vi etter hvert også substantivet *heks* som øvingsord før *egg*, og vi modellerte øvelsen ved at forskeren selv brukte *hun/ho* for å referere til *heks* i starten av øvelsen. Dette viste seg å fungere godt. Med dette oppsettet tvinges deltakeren til å finne et annet alternativ for å referere til *egg*, oftest *det*, og de skjønner på den måten at de må variere mellom ulike pronomen gjennom øvelsen.

I løpet av datainnsamlinga har vi også gjort ei anna justering i pronomenøvelsen. En faktor som ser ut til å ha betydning for valg av anaforiske pronomen, er hvordan pronomenet er plassert i setninga. Særlig de deltakerne som bruker pronomen som *han* og *hun* om inanimate substantiv, varierer ofte mellom *den* og *han/hun* avhengig av plassering. Ofte brukes *den* preverbalt, mens *han/an* eller *hun/hu/ho/a* brukes postverbalt (*den ligger på bordet, så ligger han på stolen*). De postverbale pronomenene har ofte mindre trykk og virker mer naturlige, og for prosjektet er det særlig disse formene som er interessante, ettersom vi ønsker å finne ut om deltakerne i det hele tatt kan bruke former som *han/hun* med ikke-menneskelige referenter. Vi har derfor vært nøyer i de senere delene av datainnsamlinga med å få deltakerne til å starte hver setning med et adverbial (*først, på det første bildet, der, etc.*). Dette innebærer at resultatene fra Trondheim og Kristiansand består av flest preverbale pronomen, mens vi har større andel postverbale pronomen fra de andre stedene. Også her veier det likevel tungt at vi ikke vil gi for mange korreksjoner. Erfaring tilsier at deltakere som blir retta mye på, virker usikre og produserer langt mer unaturlige setninger enn de som ikke blir det.²⁰

5. Eksempelstudie: elever fra Trondheim og Kristiansand

For å eksemplifisere metodene vi bruker og gi en smakebit på hva vi kan forvente å finne gjennom prosjektet, vil vi videre presentere resultater fra to deltakergrupper: Videregående-elever (heretter VGS-elever) fra Trondheim og Kristiansand. Disse to gruppene er valgt fordi det er de som er ferdig innsamla

20. En annen faktor som muligens kan påvirke pronomenbruken, er pronomenets syntaktiske funksjon. De fleste deltakerne plasserer pronomenet i subjektsposisjon av seg selv, men vi får også noen svar av typen «Jeg ser den på senga», der pronomenet er direkte objekt. I en studie av nederlandsk finner De Vos, De Sutter og De Vogelaer (2021) at syntaktisk funksjon har betydning for valg av pronomen. Dette ser foreløpig ikke ut til å spille noen rolle i vårt eksperiment, og for å unngå for mye instruksjon, og dermed for mye fokus på pronomenene, har vi ikke korrigeret disse svarene.

og analysert på nåværende tidspunkt, og det er ellers tilfeldig at det er akkurat disse to stedene vi har valgt. Trondheim vet vi en del om fra tidligere forskning (Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019), mens Kristiansand ikke har vært undersøkt tidligere. De to byene har noe ulik størrelse, men de er hovedstad i hvert sitt fylke og de er dermed sammenlignbare med tanke på sosiolingvistiske forhold. Genusmorfologien i dialektene i de to byene er begge kategorisert som enkel. I henhold til hypotesene i del 3 er det derfor rimelig å anta at de to dialektene har utvikla seg i omtrent samme tempo og at ev. bortfall av hunnkjønnsmorfologi har kommet omtrent like langt i de to byene.

5.1 Deltakere, datainnsamling og databehandling

Vi presenterer resultater fra to deltakergrupper: VGS-elever fra Trondheim (n=18) og VGS-elever fra Kristiansand (n=19). Alle deltakerne i de to gruppene er i alderen 18-19 og er elever i 3. klasse på studiespesialiserende studieretning.²¹ Deltakerne ble rekruttert gjennom skolen sin, og deltakere fra samme sted går på samme skole (dvs. at vi besøkte én skole per sted). Vi rekrutterte i utgangspunktet 20 elever per gruppe, og deltakerne måtte være fra henholdsvis Trondheim og Kristiansand kommune (før kommunesammenslåingene i 2020). Én deltaker fra trondheimsgruppa ble ekskludert i etterkant, fordi denne deltakeren viste seg å ikke være fra Trondheim. I tillegg måtte deltakerne ha norsk som morsmål.²² I etterkant ble én deltaker fra Kristiansand ekskludert, siden deltakeren ikke møtte dette kriteriet. Et tredje kriterium er at deltakerne måtte ha stabilt intetkjønn. Dette ble målt ved å se på produksjonen av ubestemt artikkel foran intetkjønnsord i den første av elisiteringsøvelsene. Hvis andelen *et* var under 50 %, ble deltakeren ekskludert.²³ Som følge av dette kriteriet ble ytterligere én trondheimsdeltaker ekskludert. Etter ekskludering har vi 18 deltakere fra Trondheim og 19 fra Kristiansand.

-
21. Vi har valgt deltakere fra studiespesialisering for å gjøre det mest mulig sammenlignbart. I Lyngdal var det noen av elevene som gikk på yrkesfag, men ellers har vi i størst mulig grad forsøkt å holde studieretningen konstant.
  22. Både i Trondheim og i Kristiansand var det én deltaker som kunne klassifiseres som arvespråkstaler: de to deltakerne vokste opp med norsk som morsmål, men utafør Norge. Siden norsk er morsmålet til disse deltakerne, regnes ikke dette som ekskluderingskriterium i seg selv, men i Trondheim ble arvespråkstaleren likevel ekskludert fordi intetkjønn ikke så ut til å være tilegna (se neste punkt over).
  23. Tanken bak dette kriteriet er at deltakere som ikke har tilegna seg intetkjønn, sannsynligvis heller ikke har tilegna seg hunnkjønn, men av andre grunner enn de vi undersøker i dette prosjektet.

Alle deltakerne ble testa på skolen sin. På forhånd hadde de fylt ut et samtykkeskjema og et bakgrunsskjema. Testprosedyren tok ca. én time per elev, med tre hoveddeler: elisiteringstestene beskrevet i del 4 (ca. 30 minutt), blikksporing (ca. 15 minutt), og en sosiolingvistisk øvelse (ca. 15 minutt). Sistnevnte del var alltid det siste deltakerne gjorde, mens rekkefølgen mellom blikksporing og elisitering av produksjon varierte. Her diskuterer vi bare resultatene fra de fire elisiteringstestene, som alltid ble utført i samme rekkefølge. Disse øvelsene ble tatt opp med lydopptaker, med én deltaker og én forsker fra prosjektet til stede.

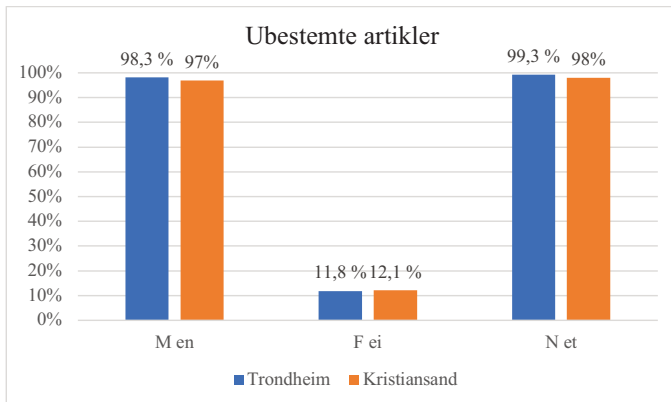
Alle opptak ble transkribert i etterkant av en av prosjektets forskere. Bare den relevante substantivfrasen ble transkribert, med unntak av øvelse 4 (pronomen), der hele setninger ble transkribert. I tilfeller der en deltaker brukte et annet substantiv enn forventa, prøvde forskeren vanligvis å elisitere det ønskede substantivet, men i noen tilfeller ble substantivet likevel ikke brukt. Disse tilfellene er ekskludert fra analysen. Fraser med substantivellipse (f.eks. *en rød og en grønn traktor*) er inkludert, og i disse tilfellene er begge artiklene inkludert i tellinga. I opptak av tale er det naturlig å ha noen uklare uttalelser, og det vil ofte være noe bakgrunnsstøy. Om dette gjorde transkripsjonen vanskelig, ble opptaket sjekka av en annen forsker. I de få tilfellene der ingen av transkribørene kunne høre substantivfrasen klart nok, ble frasen ekskludert.

Resultatene er telt opp for hver av øvelsene, først på individnivå og deretter på gruppenivå. Slik kan vi sammenligne ulike steder og aldersgrupper, og det er mulig å se om det er enkeltindivider som skiller seg ut fra gruppa de tilhører. Vi teller hvor ofte ord fra de forskjellige kjønnene (M, F, N) er kombinert med morfemer som uttrykker tilsvarende kjønn. Med andre ord: vi rapporterer prosentandelen av tradisjonelle hunkjønnordsord som forekommer med den ubestemte artikkelen *ei*, foranstilt *mi*, etc. I pronomenstesten teller vi hvilke pronomensformer som er brukt for å referere til de forskjellige substantivene. De neste underkapitlene presenterer resultatene fra de fire øvelsene.

5.2 Resultat

5.2.1 Ubestemt artikkel

Øvelse 1 elisiterte både ubestemte artikler og bestemte suffiks. Førstnevnte er presentert her, mens sistnevnte blir diskutert i neste del. Figur 6 viser bruken av *en* til hankjønnordsord, *ei* til hunkjønnordsord og *et* til intetkjønnordsord, for både Trondheim og Kristiansand.

Figur 6: Graf for ubestemt artikkel.

Som grafen viser, er resultatene fra de to stedene veldig like. Deltakerne er nær full uttelling (>95 %) for både *en* og *et*, så både hankjønsartikkel og intetkjønnsartikkel blir brukt som forventa. For hunkjønn er resultatet derimot veldig annerledes: bare 11,8 % (Trondheim) og 12,1 % (Kristiansand) av de tradisjonelle hunkjønsordene ble kombinert med *ei*. Deltakerne bruker i stor grad hankjønsartikkelen *en* foran disse ordene, og sier for eksempel *en gul klokke* og *en hvit dør*.

Det finnes både inter- og intraindividuell variasjon med hensyn til hvor mye *ei* deltakerne bruker med hunkjønsordsordene i øvelsen. I Trondheim er det én deltaker som bruker *ei* konsekvent (100 %), mens 11 deltakere aldri bruker *ei*. Seks deltakere bruker *ei* i noen grad, der bruken varierer fra 3,13 % (1/32) til 50 % (15/30). I Kristiansand er det ingen deltakere som bruker *ei* konsekvent, men tre deltakere bruker det i relativ stor grad, mellom 62,5 % (20/32) og 87,5 % (28/32). De fleste deltakerne (n=16) bruker derimot aldri *ei*.

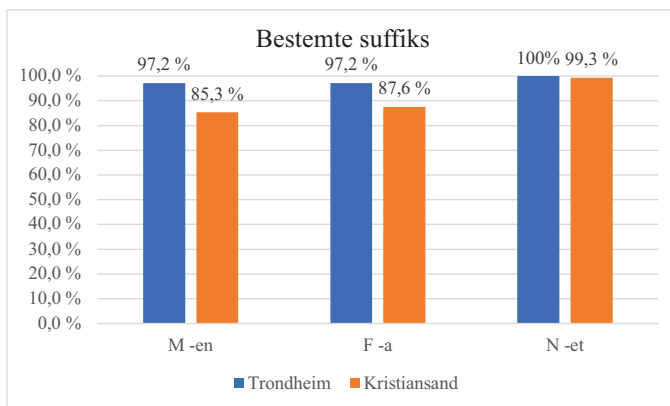
Vi elisiterte både sterke og svake hunkjønsord. Vi finner nesten ingen forskjell mellom disse klassene av hunkjønsord når det gjelder bruk av *ei* som artikkel. På begge stedene er det litt mer bruk av *ei* foran sterke (TRD: 13,7 %, KRS: 12,3 %) enn foran svake hunkjønsord (TRD: 9,9 %, KRS: 11,9 %), men forskjellene er marginale. Det virker med andre ord ikke som om den morfologiske formen til substantivet spiller noen rolle i tapet av hunkjønn i Trondheim og Kristiansand.

Når vi ser på de individuelle ordene, ser vi at alle de 16 hunkjønsordene noen ganger blir kombinert med *ei*. I Trondheim varierer det fra cirka 5 % *ei*

(*stjerne* 5,6 %, *bøtte* 5,6 %, *vogn* 5,7 %) til cirka 20 % *ei* (*seng* 22,2 %). I Kristiansand varierer det fra ca. 5 % hunkjønnsartikkel (*pil* 5,3 %, *stjerne* 5,3 %, *vogn* 5,6 %) til litt under 20 % (*kake* 16,7 %, *geit* 16,2 %). Det er altså en del variasjon i hvor ofte de forskjellige ordene er kombinert med *ei*, men variasjonen er ikke veldig stor, og det er ingen ord som enten aldri eller alltid blir brukt med *ei*. Dette indikerer at endringa påvirker hunkjønn som grammatisk kategori, heller enn enkelte ord.

5.2.2 Bestemt artikkel

I tillegg til ubestemte artikler (se ovenfor) elisiterer øvelse 1 bestemte suffiks. Figur 7 viser frekvensen til suffiksene *-en*, *-a*, og *-et* med hhv. hankjønns-, hunkjønns- og intetkjønnsord i Trondheim og Kristiansand. Grafen viser at den bestemte hunkjønnsartikkelen *-a* er brukt mye mer enn den ubestemte artikkelen *ei* (jf. figur 6).

Figur 7: Graf for bestemt artikkel.

I Trondheim er bruken av alle de tre bestemte artiklene nær full uttelling (>95 %), og alle deltakerne bruker *-a* i hunkjønn hyppig. Majoriteten (n=12) bruker *-a* på alle hunkjønnsord i øvelsen, og de andre bruker det minst 87,5 % (14/16 ord). Dette indikerer at det ikke er noen pågående endring i bestemte artikler her.

I Kristiansand er bruken av intetkjønnsuffikset (*-et*) nær full uttelling, mens bruken av både *-en* i hankjønn og *-a* i hunkjønn ligger litt under 90 %. For hunkjønn er det to deltakere som bruker *-a* veldig lite (6,7 % og 31,3 %); om disse deltakerne ekskluderes blir prosentandel *-a* i hunkjønn 95,5 %. Nesten halv-

parten av deltakerne (n=9) bruker *-a* på alle hunkjønnord, og alle andre bruker det i over 80 % av tilfellene. Når det gjelder hankjønn i Kristiansand, viser det seg å være en forskjell mellom sterke og svake ord, der de sterke får *-en* i mye større grad (97,3 % mot 73,3 % ved svake ord). En del ord som i andre dialekter opptrer som svake hankjønnord, er tradisjonelt hunkjønn i kristiansandsdialekten, en tendens som har overlevd til i dag (Kvinlaug 2011). Våre data ser ut til å vise noe lignende.

Til sammen viser dataene fra Trondheim og Kristiansand at hunkjønn nærmer seg tapt på ubestemte artikler, der *en* blir brukt heller enn *ei* foran tradisjonelle hunkjønnord. Samtidig blir den bestemte artikkelen *-a* beholdt i hunkjønn.

5.2.3 Flertall

Øvelse 2 elisiterer substantivfraser i flertall og gjør det mulig å se om talerne bruker forskjellige flertallsformer for forskjellige kjønn. Det blir dermed mulig å utforske om endring i hunkjønnartikkelen *ei* går hånd i hånd med ei endring i flertallsbøying i dialekter som tradisjonelt har separate flertallsformer for ulike kjønn. Imidlertid mangler både Trondheim og Kristiansand kjønnsdistinksjon i flertall,²⁴ og det er derfor ikke forventet å finne en slik distinksjon i resultatene fra denne aldersgruppa. Som oversikten i tabell 4 viser, skiller ikke deltakerne mellom hankjønn og hunkjønn, verken i ubestemt eller bestemt flertall. Vi finner delvis forskjellige former på de to stedene, men på begge stedene er det éi form som blir brukt til alle substantiv uansett kjønn.²⁵

		Trondheim	Kristiansand
Ubestemt	M	-a	-år
	F	-a, -er*	-år
	N	-a, -Ø	-år, -Ø
Bestemt	M	-an	-an, -ane
	F	-an, -ern*	-an, -ane
	N	-an	-an, -ane

Tabell 4: Flertallssuffiks brukt i Trondheim og Kristiansand. *=suffikset bare brukt til noen spesifikke ord.

24. Trondheimsdialekten har som nevnt hatt egen bøying i flertall for noen sterke hunkjønnord (Dalen 1978, Hårstad 2010: 51), men dette er lite brukt i dag, slik resultatene våre også viser (jf. fotnote 8).

25. Unntaket er null-suffikset (-Ø) som i begge steder bare forekommer på de sterke in-
tetkjønnord i testen (f.eks. *bord-Ø*, *hus-Ø*).

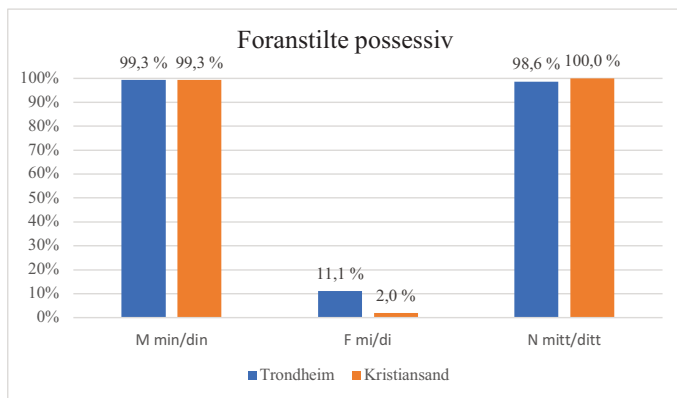
I Kristiansand er det en del variasjon mellom talerne, og vi ser at både *-an* og *-ane* er i bruk (og én taler bruker *-ene*), men det er ikke variasjon mellom de ulike kjønnene. Med andre ord, noen talere bruker *dørane* og *hestane* og andre bruker *døran* og *hestan*, eller de bruker dem om hverandre, men ingen skiller mellom hankjønn og hunkjønn.

I Trondheim finner vi ei separat flertallsform for noen hunkjønnsord: på noen spesifikke ord bruker de fleste talerne *-er* og *-ern* heller enn *-a*, *-an* for henholdsvis ubestemt og bestemt form. Dette gjelder spesifikt ordene *geit* og *seng*, mens alle andre hunkjønnsord får flertallssuffiksene som også brukes til hankjønn.

Oppsummert er det ikke noe skille mellom hankjønn og hunkjønn i flertall verken i Trondheim eller Kristiansand. Dette er som forventet, og er en del av grunnen at begge dialektene anses som ikke-komplekse dialekter (se del 3).

5.2.4 Foranstilte possessiv

Øvelse 3 elisiterer både foran- og etterstilte possessiv. I denne delen ser vi på de foranstilte, og i neste del på de etterstilte. Figur 8 viser den sammenlagte produksjonen av henholdsvis *min/din*, *mi/di* og *mitt/ditt* med tradisjonelle hankjønns-, hunkjønns- og intetkjønnsord.

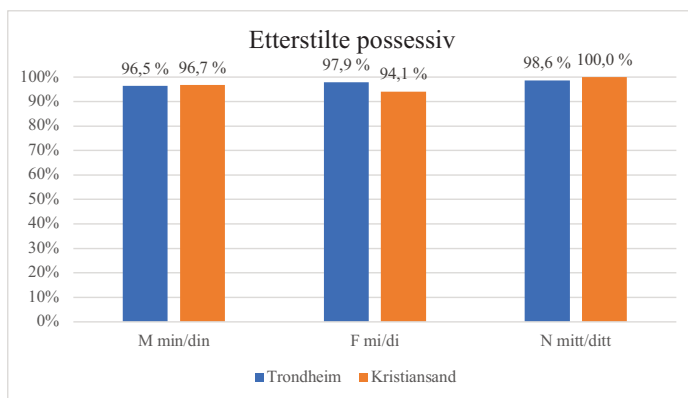
Figur 8: Graf for foranstilte possessiv.

Basert på tidligere forskning (Rodina og Westergaard 20121; Lohndal og Busterud 2022) kunne vi forvente en korrelasjon mellom andelen foranstilte hunkjønnspossessiv og ubestemte hunkjønnsartikler. Ser vi på de to gruppene i

helhet, er dette definitivt tendensen: *Min/din* og *mitt/ditt* brukes som forventa til hankjønns- og intetkjønnsord, mens bruken av *mi/di* til hunkjønnsord er mye lavere. I Trondheim er bruken av *mi/di* omtrent på nivå med bruken av *ei* (11,1 % vs. 11,8 %), mens i Kristiansand er den en del lavere (2,0 % vs. 12,1 %). Dette gjelder på gruppenivå og gjenspeiles ikke nødvendigvis på individnivå. For det første er det få deltakere som produserer *ei* eller *mi/di* konsekvent (før alle hunkjønnsord). Det er dessuten ikke noen automatikk i at de som bruker *ei*, også bruker *mi/di* eller omvendt. Det er en viss sammenheng mellom disse, men det er langt fra noen absolutt korrelasjon. Det ser heller ikke ut til å være noen enkeltord som peker seg ut i denne øvelsen, men igjen er dette vanskelig å si sikkert fordi forekomsten av hunkjønnspossessiv er såpass lav.

5.2.5 Etterstilte possessiv

I figur 9 ser vi deltakernes produksjon av etterstilt *min/din*, *mi/di* og *mitt/ditt* til hankjønns-, hunkjønns- og intetkjønnsst substantiv.

Figur 9: Graf for etterstilte possessiv.

I likhet med det bestemte hunkjønnsuffikset er bruken av *mi/di* etter tradisjonelle hunkjønnsord stabilt høy. Det samme gjelder andelen *min/din* og *mitt/ditt* etter hankjønns- og intetkjønnsord. At Kristiansand har et litt lavere tall, skyldes i hovedsak to deltakere som nesten utelukkende bruker hankjønnsforma *min* også etter hunkjønnsord, sammen med det bestemte hankjønnsuffikset *-en*. Begge steder er det en klar sammenheng mellom suffikset og possessivet i fraser med etterstilt possessiv: enten er begge morfemene hun-

kjønn (f.eks. *døra mi*), eller så er begge hankjønn (f.eks. *døren min*). Det er ingen eksempler på at kjønnene blandes innad i frasen (**døren mi, *døra min*). Dette er i samsvar med hypotesene og tidligere forskning (Rodina og Westergaard 2021). Vi anså det som mulig at rekkefølgen på de to delene av possessivøvelsen (om de produserte foranstilte eller etterstilte possessiv først) kunne ha innvirkning på resultatene, på den måten at bruk av etterstilt *mi* i første del av øvelsen kunne prime bruk av foranstilt *mi* i andre del av øvelsen. Derfor balanserte vi øvelsen slik at halvparten av deltakerne gjorde den foranstilte delen først og den andre halvparten den etterstilte (se diskusjon i del 4.3). Når vi ser på resultatene, er det imidlertid ingenting som tyder på at rekkefølgen har hatt noen betydning.

5.2.6 Anaforiske pronomen

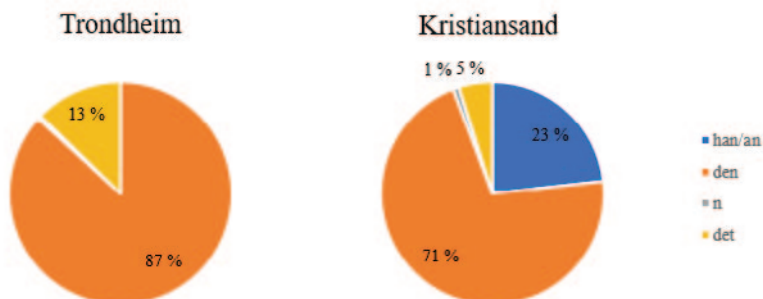
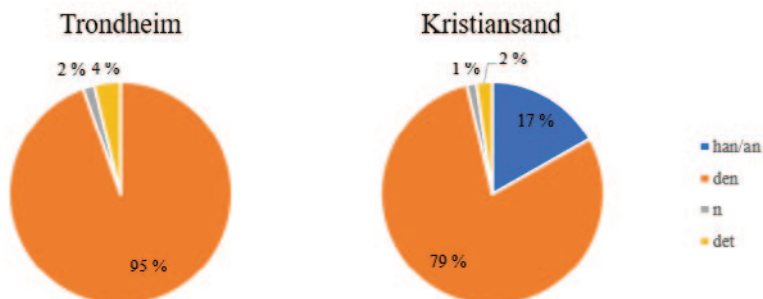
Som nevnt i 4.4 er det mange faktorer som påvirker pronomenproduksjonen, og det er mange sider og tendenser ved pronomendataene som kunne vært undersøkt og trukket fram. Grunna omfanget av denne artikkelen gir vi her en oversikt over de viktigste trendene. Vi har delt inn resultatene etter substantivenes tradisjonelle kjønn og viser altså hvilke pronomen deltakerne bruker til å referere til tradisjonelle hankjønns-, hunkjønns- og intetkjønnsstativ.

Hankjønns- og hunkjønnsordene deler vi videre inn i kategoriene menneskelig, animat (ikke-menneskelig) og inanimat. De to første kategoriene er representert ved ett ord for hvert kjønn per kategori – *prins, prinsesse, hest* og *ku*. For de menneskelige referentene brukes hovedsakelig *han/an* for prins og *hun/hu/ho* for prinsesse begge steder. I Kristiansand (hhv. 93 % og 95 %) gjelder dette i enda større grad enn i Trondheim (hhv. 83 % og 86 %). Begge steder består de gjenstående prosentene nesten utelukkende av *den*.

Når det gjelder de animate (ikke-menneskelige) hankjønns- og hunkjønnsordene, spriker svarene noe mer. I Trondheim brukes hovedsakelig *den* for både *hest* og *ku*, mens ungdommene i Kristiansand også bruker *han/an* både for *hest* (23 %) og *ku* (18 %). Det er også noen forekomster (5 %) av *hun/hu/ho* for *ku* i Kristiansand.

I figur 10 ser vi hvilke pronomen som brukes for å referere til inanimerte hun- og hankjønnsord i de to gruppene.

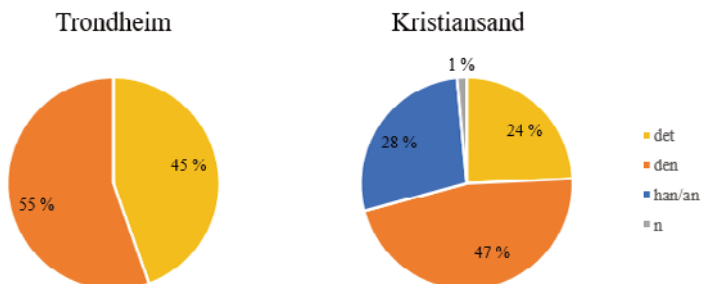
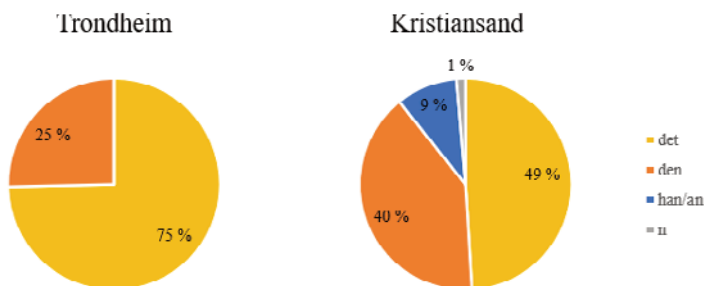

Hankjønn (inanimat)**Hunkjønn (inanimat)**

Figur 10: Pronominell referanse til inanimete han- og hunkjønnsord i Trondheim og Kristiansand.

Vi ser at *den* er det mest brukte pronomenet for å referere til inanimete hun- og hankjønnsord både i Trondheim og Kristiansand. I Kristiansand ser vi dessuten relativt utstrakt bruk av *han/an* for hankjønnsord, men denne er nesten like stor for hunkjønnsord, noe som tyder på at dette pronomenet ikke (nødvendigvis) indikerer hankjønn i Kristiansand. Vi ser også at begge gruppene har noen forekomster av *det*.

Oppsummert for hankjønns- og hunkjønnsord ser det altså ut til at det er lite bruk av pronomenet med maskulint eller feminint genus for å referere til disse. Vi kunne tenke oss at det var en sammenheng mellom bruken av hunkjønns-

Intetkjønn (animat)**Intetkjønn (inanimat)**

Figur 11: Pronominell referanse til animate og inanimate intetkjønnsord i Trondheim og Kristiansand.

pronomen for å referere til inanimate hunkjønnsord og bruken av andre hunkjønnsformer som *ei* og *mi*, men som vi ser av grafene over, er det ingen som bruker feminint pronomen om inanimate ord, uavhengig av om de bruker feminin artikkel til de samme ordene (under 20 % av de tradisjonelt feminine substantivene får hunkjønnsartikkel (*ei*) i pronomenøvelsen).²⁶

26. Som nevnt i 4.4, kan det ha ei betydning hvorvidt pronomenet står før eller etter verbet i setninga, men dette er også vanskelig å undersøke i disse to gruppene fordi vi har veldig få datapunkter med postverbalt pronomen. I kristiansandsgruppa er 23 % av pronomenene postverbale og i trondheimsgruppa under 5 %. Disse datapunktene kommer dessuten bare fra hhv. seks og fire deltakere. Dette er derfor noe vi vil utforske med utgangspunkt i

Til slutt ser vi på intetkjønnsordene. Som nevnt i 4.4 var nøytrumsordene først inkludert som fyllord, men da piloteringa viste overraskende mye variasjon i pronomenbruken til intetkjønnsordene, utvikla vi en hypotese om at animathet kunne ha større betydning enn først antatt, og vi inkluderte flere intetkjønnsord i øvelsen. Grafene over viser hvilke pronomen som brukes for å referere til animate og inanimate intetkjønnsord i de to gruppene (de animate intetkjønnsordene er *troll*, *marsvin* og *ekorn*).

For hankjønns- og hunkjønnsordene (Figur 10) hadde hver animathetskategori ett pronomen som var absolutt mest brukt: *han/an* for menneskelige hankjønnsord, *hun/ho/hu* for menneskelige hunkjønnsord og *den* for animate (ikke-menneskelige) og inanimate ord av begge kjønn. For nøytrumsord, derimot, er fordelinga annerledes. Både *det* og *den* brukes mye for både animate og inanimate ord. I Kristiansand ser vi, som for maskuline og feminine ikke-menneskelige ord, også bruk av *han/an*. Begge steder brukes *det* mer om inanimate enn om animate nøytrumsord, og i Kristiansand er bruken av *han/an* betydelig høyere for de animate enn for de inanimate ordene. Dette er tendenser som ikke har vært beskrevet tidligere, og som vi vil undersøke videre i andre deltakergrupper.

5.3 Diskusjon

I forrige avsnitt presenterte vi resultatene fra 18-19-åringene i Trondheim og Kristiansand. Til sammen gir dataene en god oversikt over bruken av grammatisk kjønn på disse stedene, og resultatene viser at det er liten forskjell mellom de to byene. Både i Trondheim og i Kristiansand finner vi en forskjell mellom prenominal element og postnominale element; hunkjønnsformene er nesten ikke brukt for ubestemte artikler og foranstilte possessiver, men blir beholdt for det bestemte suffikset og postnominale possessiver. Med andre ord finner vi mønsteret i (7).

- (7)   *en krone – krona*
           min krone – krona mi

Dette mønsteret har blitt beskrevet for Oslo (Lødrup 2011), Tromsø (Rodina og Westergaard 2015, 2021) og Trondheim (Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019) tidligere, men ikke for Kristiansand. Vår data replikerer altså

---

deltakergruppene der vi har lyktes med å elisitere flere postverbale pronomen (ikke presentert i denne artikkelen).

tidligere funn, og legger til data fra et sted som ikke er blitt undersøkt før. Sammenhengen mellom artikler og possessiv har tidligere blitt funnet i Tromsø (Rodina og Westergaard 2021), og våre funn indiker at dette er et generelt mønster i norsk.

Forskjellen mellom prenominal og postnominal element har blitt analysert som en forskjell mellom grammatisk kjønn og bøyingsklasse (Rodina og Westergaard 2015, 2021, Busterud, Lohndal, Rodina og Westergaard 2019). Ut fra Hocketts definisjon av grammatisk kjønn (se del 2) vises kjønn bare på frittstående element, som vil si ubestemte artikler og foranstilte possessiv på norsk. Med utgangspunkt i denne definisjonen kan vi si at hunkjønn forsvinner fra en dialekt når hunkjønnformen av disse morfemene blir borte, slik som vi ser i dataene presentert over. Samtidig blir hunkjønn beholdt som en bøyingsklasse, som uttrykkes i det bestemte suffikset *-a*.²⁷ I første omgang kan det virke overraskende at hunkjønnformene *mi/di* også blir beholdt som etterstilte possessiv. Svenonius (2017) foreslår at dette kan analyseres som et resultat av en morfologisk regel, der etterstilt *mi/di* ikke forstås som bøydd etter grammatisk hunkjønn, men heller som allofoner av *min/din* som forekommer i visse, fonologisk definerte kontekster (etter *-a*, eller tilsvarende form i andre dialekter). Våre data fra Trondheim og Kristiansand støtter en slik analyse: vi finner at etterstilt *mi/di* er beholdt like godt som *-a* suffikset, og bare etter *-a* suffikset (med andre ord, **boken mi* finnes ikke).

Grammatisk kjønn på anaforiske pronomen er det forska lite på, sammenligna med de andre grammatiske elementene. Resultatene fra Trondheim og Kristiansand viser at ungdommene her bare skiller mellom to kjønn i anaforiske pronomen. På begge stedene blir både hankjønn- og hunkjønnord overveiende referert til med *den* eller (*h*)*an* (sistnevnte spesielt i Kristiansand). Menneskelige referenter blir referert til med *han* (for mannlige referenter) og *ho/hun* (for kvinnelige referenter). Disse pronomenene er med andre ord semantisk definert, på samme måte som Nesse (2005, 2008) beskriver for bodødialekten (men i motsetning til Josefssons (2006) resultat for svensk). Nesse peker imidlertid på at hennes informanter fortsatt bruker den ubestemte artikkelen *ei*, mens våre

---

27. Eldre norsk grammatikktradisjon betrakter postnominal element som like mye uttrykk for genus som prenominal element (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997). Med andre ord følger de ikke Hocketts definisjon av grammatisk kjønn. Om man følger tradisjonen, vil resultatene våre få ei anna tolkning der det kan hevdes at hunkjønn lever i beste velgående, men bare i postnominal posisjon. Vi går ikke noe videre inn på konsekvensene av en slik analyse, ei heller ei sammenlikning av en slik analyse opp mot analysen som er valgt i denne artikkelen.

deltakere fra Trondheim og Kristiansand nesten ikke bruker *ei*. Det trengs derfor mer data for å utforske om eventuelle sammenhenger mellom bruk av *ei* og bruk av *ho/hun* som anaforisk pronomen. Resultatene fra pronomenøvelsen inneholder også et nytt, overraskende funn som ikke har blitt beskrevet før: mange intetkjønnsord blir referert til med *den* og (*h*)*an*. Dette gjelder spesielt, men ikke bare, animate intetkjønnsord. En lignende tendens har blitt beskrevet for nederlandsk og flamsk (Audring 2006, De Vos, De Sutter og De Vogelaer 2021, De Vogelaer og De Sutter 2011), og det er mulig at dette er en pågående trend i norsk. Mer data fra de andre stedene og aldersgruppene er nødvendig for å kunne konkludere noe om *ei* mulig endring.

I del 3 presenterte vi morfologihypotesen, prosjektets hypotese om at tap av hunkjønn ikke skjer i like stor grad i dialekter som har mer kompleks kjønns-morfologi. I tillegg beskrev vi *ei* forventning om at den pågående endringa skjer i et samspill mellom morfologiske og sosiolingvistiske faktorer, slik at vi forventer at hunkjønn er bevart best på små steder med kompleks morfologi, mens det forsvinner lettest på store steder med ikke-kompleks morfologi. Både Kristiansand og Trondheim er store steder, med en sammenlignbar rolle som regionssenter, og begge har ikke-kompleks morfologi. Det er derfor ikke overraskende at resultatene fra stedene er veldig like, og at hunkjønn nesten er fullstendig tapt blant 18-19-åringene på begge steder. Disse resultatene er innfor hypotesen. Samtidig utgjør ikke dataene som er presentert her, nok støtte til hypotesen: det vil også være nødvendig å se på resultatene fra mindre steder (som Lyngdal) og steder med mer kompleks kjønns-morfologi (som Eigersund). Som beskrevet i denne artikkelen, er det akkurat dette GenVAC-prosjektet undersøker. Disse framtidige dataene vil kunne vise i hvilken grad tapet av hunkjønn har spredt seg i norske dialekter og forskjellige aldersgrupper, og hvordan morfologiske og sosiolingvistiske faktorer påvirker tapet eller overlevelsen av hunkjønn.

6. Konklusjon

I denne artikkelen har vi presentert et rammeverk for å undersøke bortfall av grammatisk genus eksperimentelt. Vi har forklart og begrunna utvalget av aktuelle steder for å undersøke bortfallet av især grammatisk hunkjønn, med vekt på en konkret hypotese som vi har kalt morfologihypotesen. I tillegg til å forklare metodologien og elisiteringstestene som benyttes i prosjektet, har vi rapportert resultater fra 18-19-åringene på to ulike steder: Trondheim og Kristiansand. På begge stedene finner vi at tapet av hunkjønn er tilnærma gjen-

nomført på prenominal element. Artikkelen viser at de utviklede metodene fungerer godt etter formålet, og at de gir svært mye nyttige data om bruken av grammatisk kjønn på ei rekke ulike kategorier. Metodene samt selve testmaterialet er åpent tilgjengelig (Lohndal, van Baal, Eik & Solbakken 2023). Dette gjør det mulig for andre forskere å både replisere våre studier og undersøke andre dialekter som ikke dekkes av GenVAC-prosjektet.

Referanser

- Anderssen, Merete og Marit Westergaard. 2010. Frequency and economy in the acquisition of variable word order. *Lingua* 120(11), 2569–2588.
- Audring, Jenny. 2006. Pronominal gender in spoken Dutch. *Journal of Germanic Linguistics* 18, 85–116.
- van Baal, Yvonne. 2020. *Compositional Definiteness in American Heritage Norwegian*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo.
- Berntsen, Mandius og Amund B. Larsen. 1925. *Stavanger bymål*. Oslo: By-målslaget i kommisjon hos Aschehoug.
- Bugge, Edit og Randi Neteland. 2022. Simplification in 43 varieties of urban Norwegian. *Journal of Historical Sociolinguistics* 8, 89–112.
- Busterud, Guro og Terje Lohndal. 2022. Grammatisk hokjønn i trønderisk barnespråk: Ein korpusstudie. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 40, 129–156.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2019. The loss of feminine gender in Norwegian: a dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22, 141–167.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne* 2, 1–36.
- Chambers, J. K., & Trudgill, P. 1980. *Dialectology*. Cambridge University Press.
- Conzett, Philipp, Åse Mette Johansen og Hilde Sollid. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand* 1, 35–72.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen. 2000. Elementary gender distinctions. B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen og M. Saari (red.): *Gender in grammar and cognition II: Manifestations of gender*, Berlin: Mouton de Gruyter, 577–593.
- Dalen, Arnold. 1978. *Trondheimsmålet*. Trondheim: Nidaros Mållag.
- De Vogelaer, Gunther og Gert De Sutter. 2011. The geography of gender change. Pronominal and adnominal gender in Flemish dialects of Dutch. *Language Sciences* 33, 192–205.

- De Vos, Lien, Gert De Sutter og Gunther De Vogelaer. 2021. Weighing Psycholinguistic and Social Factors for Semantic Agreement in Dutch Pronouns. *Journal of Germanic Linguistics* 33(1), 30–66.
- Elstad, Kåre. 1976. Litt om nordlandsdialektene. L. B. Lillegaard (red.): *Bygd og by i Norge: Nordland*, Oslo: Gyldendal, 393–410.
- Enger, Hans-Olav. 2004. On the relation between gender and declension: A diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28, 51–82.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gabrielsen, Finn. 1984. *Eg eller je?: Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Oslo: Novus.
- Gundersen, Frants, Rasmus Bøgh Holmen og Wiljar Hansen. 2019. *Inndeling i BA-regioner 2020*. TØI Rapport 1713/2019. Transportøkonomisk institutt. Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning.
- Haugen, Einar. 1976. *The Scandinavian Languages: An introduction to their history*. London: Faber.
- Heggstad, Leiv. 1932. *Vossemålet*. Molde: Molde Prenteverk.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Hognestad, Jan K. 2019. Språk i småbyen - varietet og variasjon. *Maal og minne* 1, 1–29.
- Hårstad, Stian. 2010. *Unge språkbrukere i gammel by: en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, Stian og Toril Opsahl. 2021. «E' hel ei – e' halv ei» - om realiseringa av ubestemt hokjønnsartikkel i Oslo. *Maal og Minne* 2021, 2, 167–195.
- Johannessen, June Thea. 2020. Talemålsendringer i Stavanger i dag. En sosiolingvistisk undersøkelse av yngre talere av stavangersk. Masteroppgave, Universitetet i Stavanger.
- Johnsen, Arnulf. 1942. *Kristiansands bymål*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Josefsson, Gunlög. 2006. Semantic and grammatical genders in Swedish – independent but interacting dimensions. *Lingua* 116, 1346–1368.
- Kvinlaug, Anders Magnus. 2011. Genustilordning i kristiansandsdialekten. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Lidsheim, Eirik. 2022. Problemene ved elisitering av trykklette personlige pronomen. Bacheloroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Lohndal, Terje, Yvonne van Baal, Ragnhild Eik og Hedda Solbakken. 2023. Replication Data for Grammatical Gender in Norwegian Dialects: Variation, Acquisition and Change (GenVAC). <https://doi.org/10.18710/TKNNRQ>, Dataverse NO, V1.
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2016. Grammatical Gender in American Norwegian Heritage Language: Stability or attrition? *Frontiers in Psychology* 7, 344. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.00344.
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal of Germanic Linguistics* 33, 95–121.
- Lundquist, Björn, Rachel Klassen og Marit Westergaard. 2022. Dynamikken i en språkendringsprosess: Bortfall av hunkjønnsformer i norsk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 40, 27–56.
- Lundquist, Björn og Øystein A. Vangsnes. 2018. Language separation in bidialectal speakers: Evidence from eye-tracking. *Frontiers in Psychology* 9: 1394.
- Lundquist, Björn, Yulia Rodina, Irina A. Sekerina og Marit Westergaard. 2016. Gender change in Norwegian dialects: comprehension is affected before production. *Linguis. Vanguard* 2, 1–15. doi: 10.1515/lingvan-2016-0026
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2, 120–136.
- Nesse, Agnete. 2002. *Språkkontakt mellom norsk og tysk i hansatidens Bergen*. Oslo: Novus.
- Nesse, Agnete. 2005. Boken – han og kua – den. Om endringer i norske genussystem. *Maal og Minne* 2, 136–146.
- Nesse, Agnete. 2008. *Bydialekt, riksmål og identitet – sett fra Bodø*. Oslo: Novus.
- Neteland, Randi og Edit Bugge. 2015. Språkendringer de siste to hundreåra i byer og på industristeder. Helge Sandøy (red.), *Talemål etter 1800*, Oslo: Novus, 301–333.
- Omdal, Helge. 1967. Noen karakteristiske trekk ved det høgere talemålet i Stavanger – jamført med folkemålet. *Maal og Minne*, 79–100.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67, 47–67.

- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27-2, 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2017. Grammatical gender in bilingual Norwegian-Russian acquisition: The role of input and transparency. *Bilingualism: Language and Cognition* 20, 197–214.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical gender and declension class in language change: A study of the loss of feminine gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics* 33(3), 235–263.
- Rødvand, Linn Iren Sjønes. 2017. Empirical investigations of grammatical gender in American Heritage Norwegian. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Røyneland, Unn. 2009. Dialects in Norway: catching up with the rest of Europe? *International Journal of the Sociology of Language* 196/197, 7–31.
- Røyneland, Unn og Brit Mæhlum. 2012. *Det norske dialektlandskapet*. Cappelen: Damm.
- Sandve, Øystein. 2022. Er oljen den nye oljå? Ei undersøkning av grammatisk hokjønn i Stavanger. Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Sandøy, Helge. 1987. *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge. 1998. The diffusion of a new morphology in Norwegian dialects. *Folia Linguistica* 32, 83–100.
- Sandøy, Helge. 2000. Utviklingslinjer i moderne norske dialekter. *Folkemålsstudier* 39. *Medelanden från Foreningen för nordisk filologi*, 345–384.
- Skjekkeland, Martin. 1997. *Dei norske dialektane*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. 2019. Befolkning. 07459: Alders- og kjønnsfordeling i kommuner, fylker og hele landets befolkning (K) 1986–2022. <https://www.ssb.no/statbank/table/07459/>
- Statistisk sentralbyrå. 2020. Hvor mye pendling er det mellom kommuner? <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvor-mye-pendling-er-det-mellom-kommuner>. Publisert 7. mai 2020.
- Svenonius, Peter. 2017. Declension class and the Norwegian definite suffix. V. Gribanova and S. S. Shih (red.): *The morphosyntax-phonology connection: Locality and directionality at the interface*, Oxford: Oxford University Press, 325–359.
- Tældeman, Johan. 2005. The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena. P. Auer, F. Hinskens og P. Kerswill (red.): *Dialect change: Convergence and divergence in European Languages*, Cambridge: Cambridge University Press, 263–284.

- Trudgill, Peter. 1974. Linguistic change and diffusion: Description and explanation in sociolinguistic geography. *Language in Society* 1, 179–195.
- Trudgill, Peter. 1983. *On dialect: Social and geographical perspectives*. Oxford: Blackwell.
- Trudgill, Peter. 2009. Sociolinguistic typology and complexification. G. Sampson, D. Gil og P. Trudgill (red.): *Language Complexity as an Evolving Variable*, Oxford: Oxford University Press, 98–109.
- Vagstein, Anne. 2009. Hvor mange genus har norsk? En diskusjon av genusinndelingskriterier. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Vandekerckhove, Reinhild. 2009. Urban and rural language. P. Auer og J. E. Smith (red.): *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation*, Berlin: Mouton de Gruyter, 315–332.
- Vikør, Lars S. 1999. Austlandsmål i endring. T. Kleiva, I. Donali, T. Nessel og H. Øygarden (red.): *Austlandsmål i endring. Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*, Oslo: Det Norske Samlaget, s. 13–48.
- Westergaard, Marit og Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2, 159–189.
- Aasen, Ivar. [1848]1996. *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Volda: Høgskulen i Volda.

Yvonne van Baal
Postdoktor i lingvistikk
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet (NTNU)
7491 Trondheim
yvonne.van.baal@ntnu.no

Ragnhild Eik
Førsteamanuensis i nordisk språkvitenskap
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet (NTNU)
7491 Trondheim
ragnhild.eik@ntnu.no

Hedda Solbakken
Stipendiat i lingvistikk
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet (NTNU)
7491 Trondheim
hedda.solbakken@ntnu.no

Terje Lohndal
Professor i engelsk lingvistikk
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet (NTNU)
7491 Trondheim

Professor II i lingvistikk
AcqVA Aurora-senteret
UiT Norges arktiske universitet
9037 Tromsø
terje.lohndal@ntnu.no